

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

KATEDRA STRATEGII

~~Do użytku służbowego~~

Egz. nr 268

ASG WP wewn. 3539/80

ZBIÓR PODSTAWOWYCH TERMINÓW
Z ZAKRESU NAUKI I DOKTRYNY
WOJENNEJ

WARSZAWA

LIPIEC

1980

60356

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

KATEDRA STRATEGII

~~Do użytku służbowego~~

Egz. nr 268

ASG WP wewn. 3539/80

**ZBIÓR PODSTAWOWYCH TERMINÓW
Z ZAKRESU NAUKI I DOKTRYNY
WOJENNEJ**

~~Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej~~

~~S/865 265~~

~~05-001032-006-0~~

WARSZAWA

LIPIEC

1980

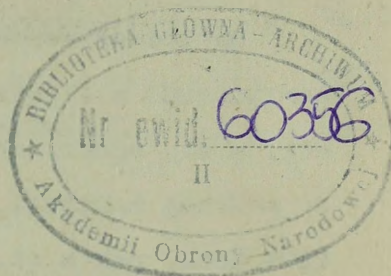
60356

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

KATEDRA STRATEGII

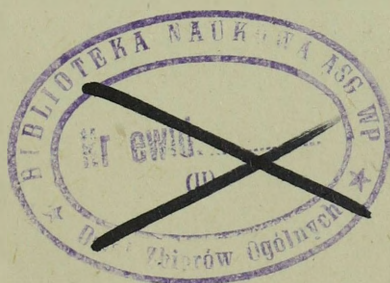
ASG wewn. 3539/80

~~Całkowicie tajny~~
Egz. nr 268

ZBIÓR PODSTAWOWYCH TERMINÓW
Z ZAKRESU NAUKI I DOKTRYNY WOJENNEJ

~~8/805~~

WARSZAWA

lipiec

1980 r.

Opracował zespół pod kierownictwem gen. broni dr. Józefa KAMIŃSKIEGO w składzie: płk prof. dr hab. Julian KACZMAREK, płk. w st. spocz. dr Konstanty JAGIEŁŁO, płk w st. spocz. prof. dr Andrzej MADEJSKI, płk doc. dr Longin MUCHA, płk dr Wojciech ŁEPKOWSKI, płk w st. spocz. dr Jan ORZECOWSKI, płk w st. spocz. dr Zbigniew PALUCH, płk w st. spocz. doc. dr Ernest WIŚNIEWSKI.

Redagował zespół w składzie: mgr Ewa DZIEWICA-JANICKA, płk prof. dr hab. Julian KACZMAREK /przewodniczący/, płk w st. spocz. dr Jan ORZECOWSKI

SPIS TREŚCI

	Str.
W S T Ę P	5
Rozdział 1. WOJNA JAKO ZJAWISKO SPOŁECZNE	6
Rozdział 2. NAUKA, NAUKA WOJENNA, NAUKI WOJSKOWE	14
Rozdział 3. METODOLOGIA WOJSKOWYCH BADAŃ NAUKOWYCH	32
Rozdział 4. DOKTRYNA WOJENNA	54
Rozdział 5. STRATEGIA WOJENNA	60
Rozdział 6. OBRONNOŚĆ SOCJALISTYCZNEGO PAŃSTWA	70

1875

1. ...
 2. ...
 3. ...
 4. ...
 5. ...
 6. ...
 7. ...
 8. ...
 9. ...
 10. ...

W S T Ę P

U podstaw opracowania niniejszego wydawnictwa legło przeświadczenie o potrzebie zebrania i wyjaśnienia pojęć przydatnych w działalności naukowo-dydaktycznej Akademii Sztabu Generalnego WP. Jest to niezbędne w celu ujednoczenia terminologii używanej zarówno w publikowanych materiałach, jak też we wszelkich formach pracy szkoleniowej. Oddany w ręce czytelnika "Zbiór..." jest zatem pomyślany jako swego rodzaju "przewodnik" po tak rozległej dziedzinie, jaką stanowi wiedza o wojnie i wojsku. Zostały w nim ujęte podstawowe terminy dotyczące: wojny i walki zbrojnej; nauki wojennej i nauk wojskowych; metodologii badawczej tych nauk; doktryny obronnej; strategii wojennej oraz systemu obronnego państwa.

Pojęcia z zakresu wymienionej tematyki zebrano i opisano w sześciu kolejnych rozdziałach:

1. Wojna jako zjawisko społeczne.
2. Nauka, nauka wojenna, nauki wojskowe.
3. Metodologia wojskowych badań naukowych.
4. Doktryna wojenna.
5. Strategia wojenna.
6. Obronność socjalistycznego państwa.

Tak opracowany "Zbiór ..." stanowić będzie uzupełnienie opublikowanego przez Wyd. MON "Leksykonu wiedzy wojskowej"^{1/} oraz wydanego przez Katedrę zbioru podstawowych pojęć i informacji z geografii wojennej^{2/} i służyć będzie jako materiał pomocni - czy /objaśniający/ kadrze naukowo-dydaktycznej oraz słuchaczom ASG WP.

1/ Leksykon wiedzy wojskowej. Warszawa 1979.

2/ Geografia wojenna. Vademecum. Zbiór podstawowych pojęć i informacji. Warszawa 1980, wyd. ASG WP.

Rozdział 1

WOJNA JAKO ZJAWISKO SPOŁECZNE

1.1. WOJNA. Wojna jest zjawiskiem społecznym, odzwierciedlającym stan stosunków między przeciwstawnymi państwami /klasami społecznymi, koalicjami państw/, kontynuującymi określoną politykę przy użyciu przemocy, której głównym wyrazem jest walka zbrojna. Współcześnie w wojnie z reguły uczestniczy znaczna część społeczeństwa i gospodarka wojującego państwa. Na szerszą niż kiedykolwiek skalę występują w niej oprócz walki zbrojnej inne rodzaje walk - ideologiczna, dyplomatyczna, ekonomiczna itp. W zasadzie między przeciwstawnymi państwami walki te /z wyjątkiem walki zbrojnej/ toczą się nieprzerwanie, w czasie wojny przybierając jedynie na sile i splatając się z walką zbrojną.

W tak prowadzoną wojnę zaangażowane są wszystkie składniki potencjału wojennego /moralno-polityczny, ekonomiczny, militarny/, a rządzią nią określone prawa, których znajomość i respektowanie przesądzają o zwycięstwie.

1.2. TREŚĆ WOJNY. Na treść wojny jako zjawiska społecznego składają się jej istota^{1/} i charakter. Istotę poznaje się w rezultacie wszechstronnych badań. Poszukując istoty przedmiotów i procesów rzeczywistości wykrywa się prawidłowości^{2/} wskazujące na istnienie związków i zależności występujących pomiędzy przedmiotami i procesami /oraz wewnętrznymi/. Wykrywając

1/ Istota i zjawisko są to pojęcia odzwierciedlające różne strony przedmiotów i procesów obiektywnej rzeczywistości. Istotą jest to, co najbardziej cechuje przedmioty, ich wewnętrzna, najważniejsza strona, ich osnowa, procesy zachodzące w głębi tych przedmiotów. Zjawisko jest zewnętrznym wyrazem istoty, zewnętrzną formą, w której przejawiają się przedmioty i procesy rzeczywistości. Istota i zjawisko są ze sobą nierozzerwalnie związane, stanowią jedność. /Krótki słownik filozoficzny. Warszawa 1955, KiW/.

2/ Prawidłowość zachodzi wówczas, gdy - po pierwsze - dane zdarzenia i procesy w ten sam sposób następują po sobie lub ze sobą współistnieją, a po drugie - gdy następstwo to /współistnienie/ jest konieczne. Prawidłowość jest więc właściwością zdarzeń i procesów polegającą na tym, że ilekroć występują określone warunki, tylekroć wystąpi określone zdarzenie lub proces.

prawidłowości rozróżnia się to, co ważne, od tego, co uboczne; to co konieczne, od tego co przypadkowe.

Na podstawie prawidłowości /uzewnętrzniających związki i zależności zachodzące między przedmiotami i procesami/ można ustalić prawa^{3/}, jakich działaniu podlegają przedmioty i procesy rzeczywistości.

Można zatem sformułować prawa wojny odzwierciedlające związki i zależności występujące w samym zjawisku wojny /wewnętrzne/, jak też łączące wojnę z polityką, ekonomiką, nauką itp. /zewewnętrzne/.

Wojna jest zjawiskiem charakteryzującym się wieloma cechami. Są wśród nich takie, które pozwalają wyróżnić wojnę spośród innych zjawisk społecznych, oraz takie, które umożliwiają odróżnienie jednej wojny od drugiej.

Można więc wyróżnić społeczno-polityczne, ekonomiczne i militarne cechy wojen. Niektóre z nich dotyczą jednej ze stron wojujących /np.: obronna, sprawiedliwa itd./ inne zaś obu wojujących stron /np.: krótkotrwała, lokalna itd./. Część tych cech rozpatruje się przy tym zarówno ze społeczno-politycznego, ekonomicznego, jak i militarne punktu widzenia /np. cechę totalności/. Każda wojna charakteryzuje się wieloma cechami odróżniającymi ją od innej. Może ona być jednocześnie sprawiedliwa, obronna, nietotalna, krótkotrwała, lokalna itd. Zbiór tych cech określa charakter wojny. Charakter wojny szerzej więc aniżeli istota objaśnia konkretną wojnę.

3/ Prawo wyraża istniejące obiektywnie, niezależne od woli i świadomości ludzi, istotne, trwałe, ogólne, konieczne oraz powtarzalne związki i zależności w ramach zdarzeń i procesów, a także między nimi. Prawa nauki są subiektywnym odzwierciedleniem obiektywnych prawidłowości występujących w przyrodzie i społeczeństwie.

1.3. CECHY WOJEN WSPÓŁCZESNEJ EPOKI

KRYTERIA SPOŁECZNO-POLITYCZNE	KRYTERIA EKONOMICZNE	Śprawiedliwe-niesprawiedliwe	Z moralno-politycznego punktu widzenia
		Postępowe - reakcyjne	Z punktu widzenia następstw społ.-politycz.
		Obronne - agresywne	Z prawnego punktu widzenia
		Między państwami o różnych ustrojach	Ze względu na charakter przeciwieństw
		Między państwami o jednokowych ustrojach	
	Domowe		
	Zaborcze - niezabrocze	Z narodowego punktu widzenia	
	KRYTERIA MILITARNE	Totalne - nietotalne	Ze względu na stopień bezwzględności w stosowaniu przemocy
		Ograniczone-nieograniczone	Ze względu na stopień wykorzystania potencjału wojennego
		Na wyniszczenie - na wyczerpanie	Ze względu na sposób osiągania celu
		Krótkotrwałe - długotrwałe	Ze względu na czas trwania
		Koalicyjne - niekoalicyjne	Ze względu na powiązania polityczne
		Lokalne - światowe	Ze względu na zasięg terytorialny
		Konwencjonalne-niekonwencjonalne	Ze względu na stosowane środki rażenia
		Regularne - partyzanckie	Ze względu na organizację sił użytych w wojnie
Prewencyjne - nieprewencyjne		Ze względu na sposób rozpoczęcia wojny	
Manewrowe - pozycyjne		Ze względu na stopień dynamiczności zbrojnych działań	

1.4. KONFLIKT ZBROJNY. Konfliktem zbrojnym nazywamy działania sił zbrojnych prowadzone przez antagonistyczne państwa /klasy społeczne/ zmierzające do osiągnięcia ograniczonego celu politycznego. Konflikt zbrojny jest działaniem stosunkowo krótkotrwałym, prowadzonym na ograniczonym obszarze i ograniczonymi środkami. Wśród różnych form konfliktu zbrojnego można wyróżnić: przygraniczne konflikty zbrojne; przewroty polityczne

przy użyciu sił zbrojnych; interwencje zbrojne; incydenty zbrojne; demonstracje sił itp., różniące się wzajemnie określonymi właściwościami, takimi jak: liczebność zaangażowanych sił zbrojnych, stopień natężenia walki zbrojnej, udział elementów dyplomacji w rozstrzygnięciu sporu itp.

1.5. WALKA ZBROJNA. Walką zbrojną nazywa się zorganizowane starcie sił zbrojnych przeciwstawnych wojujących stron, zmierzających do osiągnięcia celów zarówno w skali strategicznej, operacyjnej, jak i taktycznej. W zależności od miejsca i rodzaju zaangażowanych sił i środków można wyróżnić walkę zbrojną: lądową, powietrzną, morską, radioelektroniczną i inne.

1.6. WALKA EKONOMICZNA. Za walkę ekonomiczną uznaje się zorganizowane działanie mające na celu osłabienie różnymi drogami i środkami potencjału gospodarczego przeciwnika /poprzez embargo, zerwanie umów gospodarczych itp./. Rezultaty walki ekonomicznej mogą w decydującym stopniu osłabić potencjał wojenny przeciwstawnego państwa. Na rezultaty walki ekonomicznej duży wpływ wywiera walka w sferze naukowo-technicznej, polegająca na ograniczeniu dopływu rezultatów badań naukowych do przeciwstawnego państwa, zdobywaniu wiadomości o rezultatach badań naukowych prowadzonych przez przeciwnika itp.

1.7. WALKA IDEOLOGICZNA. Walka ideologiczna rozumiana jest jako zorganizowane działanie, zmierzające /zwłaszcza przy wykorzystaniu środków masowego przekazu/ do zmiany poglądów społeczeństwa przeciwnika w kierunku sprzyjającym zakładanym celom, takim jak np. rozbicie jedności społeczeństwa w sferze świadomości, obniżenie jego morale itp. W rezultacie walki ideologicznej można obniżyć potencjał moralno-polityczny społeczeństwa przeciwnika, a tym samym jego zdolność do prowadzenia wojny.

1.8. WALKA DYPLMATYCZNA. Jako walkę dyplomatyczną określa się zorganizowane działanie zmierzające do: politycznej izolacji przeciwnika, rozbicia sojuszków łączących przeciwstawne państwo z innymi państwami oraz pozyskania sojuszników czy też zapewnienia sobie ze strony państw niezaangażowanych przychył-

nej neutralności. W rezultacie walki dyplomatycznej można zwiększyć własny potencjał wojenny oraz obniżyć potencjał wojenny przeciwnika.

1.9. WALKA PSYCHOLOGICZNA. Walkę psychologiczną nazywa się zorganizowane działanie zmierzające przede wszystkim do załamania u przeciwnika woli prowadzenia działań wojennych. W walce psychologicznej istotne znaczenie ma ocena stosunków społecznych głównie na podstawie doświadczeń zmysłowych ludzi, zdobywanych poprzez: całokształt uczuć, zwyczajów, tradycji i norm postępowania danej klasy /społeczna psychologia klasowa/ oraz poprzez: uczucia, myśli, upodobania, emocje i charakter ludu połączonych wspólnotą narodową /społeczna psychologia narodowa/, a także pozostających pod wpływem: uczuć elementarnych, a więc zaistniałych w związku z sytuacją zewnętrzną, względnie potrzebą zaspokojenia organizmu /indywidualna psychologia elementarna/, a ponadto pod wpływem uczuć związanych z zaspokojeniem potrzeb duchowych człowieka, a przejawiających się przez jego stosunek do ojczyzny, do innych ludzi, do obowiązków, do rodziny itp. /indywidualna psychologia złożona lub wyższa/.

1.10. WALKA GEOFIZYCZNA. Za walkę geofizyczną uznaje się oddziaływanie na zdarzenia i procesy zachodzące w atmosferze, środowisku wodnym i skorupie ziemskiej mające na celu spowodowanie strat i szkód u przeciwnika, ograniczenie lub uniemożliwienie zbrojnych działań jego wojsk, a także dezorganizację ekonomiki państwa i normalnego funkcjonowania społeczeństwa^{4/}.

Częścią walki geofizycznej jest walka meteorologiczna polegająca na sztucznym powodowaniu zmiany klimatu, wywoływaniu huraganów, opadów itp.

1.11. POTENCJAŁ WOJENNY PAŃSTWA. Potencjał wojenny państwa to całokształt możliwości materialnych i moralnych społeczeństwa, które mogą być wykorzystane do realizacji celów wojny. Na

4/ Walka geofizyczna może być prowadzona zarówno w czasie pokoju, jak i w okresie wojny. Jej rezultatem może być naruszenie w danym rejonie równowagi w przyrodzie, a zwłaszcza równowagi biologicznej /np. przez zniszczenie warstwy ozonu nad określonym obszarem, w rezultacie czego wystąpi tam całkowity zanik wszelkich form życia, wywoływanie sztucznych trzęsień ziemi itp./.

potencjał wojenny państwa składają się przede wszystkim: potencjał moralno-polityczny, ekonomiczny, militarny. Poszczególne człony potencjału wojennego występują w ścisłym ze sobą powiązaniu i wzajemnie na siebie oddziałują /np. od stanu moralno-politycznego społeczeństwa zależą w dużej mierze możliwości ekonomiczne i militarne państwa, i odwrotnie - morale społeczeństwa w znacznym stopniu jest uzależnione od warunków ekonomicznych oraz sukcesów militarnych w wojnie/.

1.12. POTENCJAŁ MORALNO-POLITYCZNY SPOŁECZEŃSTWA. Potencjał moralno-polityczny społeczeństwa wyraża się w jego zwartości, gotowości do poświęceń i znoszenia trudów wojny oraz w dążeniu do osiągnięcia zwycięstwa. Na potencjał moralno-polityczny społeczeństwa wpływa przede wszystkim przyjęta ideologia, panujący ustrój społeczny, a także czynniki ekonomiczne oraz umiejętność oddziaływania na świadomość ludzi. Nie jest on wielkością stałą, a więc powinien być ciągle kontrolowany i podtrzymywany.

1.13. POTENCJAŁ WOJENNO-EKONOMICZNY. Przez potencjał ekonomiczny określamy całokształt możliwości państwa w zakresie zaspokajania materialnych potrzeb związanych z realizacją celu politycznego państwa /klasy społecznej/ w wojnie. O wartości potencjału ekonomicznego decyduje poziom rozwoju sił wytwórczych, a zwłaszcza zasoby ludzkie, posiadany aparat produkcyjny, baza surowcowa oraz infrastruktura ekonomiczna. Potencjał ekonomiczny państwa stanowi podstawę całego potencjału wojennego.

1.14. POTENCJAŁ MILITARNY. Potencjał militarny jest to ogół możliwości państwa w zakresie prowadzenia walki zbrojnej przez wydzielone do tego siły; wyraża on bezpośrednio moc obronną socjalistycznego państwa. Potencjał militarny odzwierciedla: stan liczebny i jakość żołnierzy, ilość i jakość uzbrojenia oraz sprzętu technicznego, sprawność organizacyjna, stan zapasów niezbędnych do zaspokajania potrzeb sił zbrojnych i inne. Potencjał militarny rozpatrywać można jako system, na który składają się potencjały: wojsk lądowych, lotnictwa, marynarki wojennej, sił obrony cywilnej, i inne. Potencjał militarny pań-

stwa obejmuje współcześnie ogół możliwości społeczeństwa w zakresie uczestnictwa w walce zbrojnej.

1.15. PRAWA WOJNY. Prawa wojny, należąc do grupy praw społecznych, wyrażają najogólniejsze związki i zależności występujące w wojnie. Podstawowym przejawem /elementem/ wojny jest walka zbrojna, dlatego też niezależnie od praw wojny wyróżnia się prawa walki zbrojnej, wskazujące na związki i zależności w niej występujące.

1.15.1. Prawo zależności charakteru, przebiegu i wyniku wojny od właściwości określonej polityki

Jest to podstawowe prawo wojny oddziałujące na wszystkie pozostałe. Wskazuje ono na nadrzędność polityki w stosunku do wojny, a tym samym wyznacza decydującą rolę kierownictwu politycznemu państwa w wojnie. Stopień napięcia sprzeczności politycznych między wojującymi stronami znajduje wyraz w stosowanych środkach walki zbrojnej, w natężeniu prowadzonych działań itp. Polityka nie uwzględniająca rzeczywistości /poparcia społeczeństwa dla celów politycznych państwa, stosunku sił między przeciwstawnymi stronami itp./ prowadzi do klęski.

1.15.2. Prawo zależności charakteru, przebiegu i wyniku wojny od stosunku między potencjałami wojennymi przeciwstawnych stron

Prawo to wskazuje, że w wojnie zwycięża ten, kto ma przewagę nie tylko ilościową, lecz i jakościową we wszystkich elementach potencjału wojennego.

1.16. PRAWA WALKI ZBROJNEJ

1.16.1. Prawo zależności przebiegu i wyniku walki zbrojnej od stosunku sił biorących w niej bezpośredni udział.

Według tego prawa dla osiągnięcia zwycięstwa w walce zbrojnej trzeba mieć ogólną przewagę nad nieprzyjacielem, a także przewagę w określonym miejscu i czasie; przy czym nie tylko ilościową lecz także jakościową /lepiej wyszkoleni żołnierze, a w tym dowódcy; lepsze uzbrojenie, wyposażenie itp./.

1.16.2. Prawo zależności form i sposobów prowadzenia walki zbrojnej od stosowanego uzbrojenia i sprzętu technicznego

Zgodnie z tym prawem formy i sposoby prowadzenia walki zbrojnej uzależnione są ściśle od stosowanych w niej środków. Na przykład: wprowadzenie do uzbrojenia wojsk broni palnej doprowadziło do rozczłonkowania kolumn, w jakie do XVI wieku formowały się walczące wojska; zastosowanie na skalę masową podczas I wojny światowej broni maszynowej i artylerii było przyczyną ukształtowania się pozycyjnego charakteru walki zbrojnej, nawet w skali strategicznej, zaś masowe wprowadzenie - nie do wojsk /po pierwszej wojnie światowej/ broni pancernej i lotnictwa spowodowało znaczny wzrost ich manewrowości.

1.16.3. Prawo zależności walki zbrojnej w skali strategicznej, operacyjnej i taktycznej

Jest to prawo wskazujące na wzajemną zależność przebiegu i wyniku walki zbrojnej prowadzonej w różnej skali /strategicznej, operacyjnej, taktycznej/. Współcześnie odnosi się ono jedynie do walki zbrojnej prowadzonej przy użyciu środków konwencjonalnych, broń jądrowa bowiem stworzyła możliwość osiągnięcia celów strategicznych, niezależnie od rezultatów walki prowadzonej w skali operacyjnej i taktycznej.

Rozdział 2

N A U K A, N A U K A W O J E N N A, N A U K I W O J S K O - W E

2.1. NAUKA. Termin: nauka, nie doczekał się jeszcze definicji uniwersalnej, odpowiadającej potrzebom wszystkich zastosowań i użytkowników. Jest to termin pojęciowo bardzo rozległy i zróżnicowany. Zawiera kilka znaczeń:

- w sensie dydaktycznym oznacza nauka czynność uczenia się lub nauczania;

- w sensie treściowym jest wytworem działalności badawczej, a zatem jest wiedzą o rzeczywistości, o sposobach jej badania i przekształcania przez człowieka;

- w sensie funkcjonalnym nauka to ogół czynności, prowadzących do wiedzy, realizowanych zgodnie z metodami zapewniającymi obiektywne, zasadne i uporządkowane poznanie rzeczywistości;

- w sensie historyczno-socjologicznym jest z kolei nauka dziedziną kultury, obejmującą całokształt systematycznie uprawianej działalności poznawczej, wytwory tej działalności, a także narzędzia i środki oraz instytucje powołane do jej prowadzenia^{1/}, do ogłaszania, rozpowszechniania jej wyników i do nauczania.

Inne, bardziej zwarte określenia i definicje nauki są zwykle w sposób szczególny ukierunkowane - dostosowane do potrzeb konkretnej pracy, zakresu rozważań, tematu - a zatem wydobywają tylko niektóre strony i aspekty ogólnego pojęcia. I tak na przykład: termin nauka często używany jest jako synonim terminu wiedza /a więc wyłącznie w sensie treściowym/. Niekiedy sprowadza się go również do działalności poznawczej. Oba te elementy znalazły połączenie i odbicie w następującej definicji: "Nauka - w węższym znaczeniu - to ogół badań podstawowych /poznawczych/, tj. działań, których bezpośrednim celem jest przede wszystkim poznanie obiektywnej rzeczywistości, oraz całość wiedzy naukowej, tj. uporządkowany, społecznie dostępny system na-

1/ Wielka Encyklopedia Powszechna, t. 7, Warszawa 1966, PWN.

leżycie uzasadnionych informacji o obiektywnej rzeczywistości, składający się z twierdzeń i hipotez; w szerszym znaczeniu - jak wyżej, a również ogół badań stosowanych /praktycznych/, tj. działań, których bezpośrednim celem jest przede wszystkim ustalenie reguł działań praktycznych, a więc działań mających na celu dokonywanie zmian w rzeczywistości, oraz całość wiedzy praktycznej, tj. uporządkowany, społecznie dostępny system wymienionych reguł"^{2/}. W dalszym ciągu tej definicji zwraca się uwagę na związki nauki i techniki. "Technika - stworzone przez człowieka dla realizacji celów gospodarczych i usług niematerialnych systemy środków materialnych oraz wiedza praktyczna o posługiwaniu się tymi systemami, tj. wiedza techniczna /przy szerszym znaczeniu terminu nauka wiedza techniczna wchodzi więc w zakres dwu jednocześnie pojęć: nauki i techniki/".

Poglądy na to, czym jest nauka, wciąż się ścierają i zmieniają. Szybkim zmianom ulega też sama nauka, jej istota i związki z praktyką.

2.2. KRYTERIA NAUKOWOŚCI. Naukę spośród innych, pozanaukowych form działalności poznawczej człowieka, prowadzących do tworzenia systemów wiedzy opartych na innych zasadach niż kryterium prawdy /np. na nie kontrolowanej refleksji nad prawdą, wiedzy potocznej itd./, wyróżniają pewne właściwości zwane kryteriami naukowości. Dzisiaj wśród tych kryteriów najczęściej wymienia się: 1/ postępowanie zgodne z metodami naukowymi, tj. takimi, które zapewniają racjonalny dobór, układ i merytoryczną poprawność czynności; 2/ język, pozwalający ściśle i jednoznacznie formułować wyniki prac badawczych, gwarantujący ich sprawdzalność i konfrontację z poglądami istniejącymi; 3/ uznanie za naukowe tylko takich twierdzeń, które mają dostateczne uzasadnienie, pozwalające przyjąć je za pewne lub o dużym stopniu prawdopodobieństwa; 4/ wewnętrzną niesprzeczność zbioru twierdzeń i ich uporządkowanie w systemy wiedzy; 5/ krytycyzm wobec wszystkich wypowiedzianych tez, postawę ustawicznego sprawdzania, korygowania, rewidowania i rozbudowy istniejących systemów wiedzy; 6/ twórczy charakter rezultatów pracy włączanych do już zastanego dorobku.

2/ Słowniczek terminologiczny projektu ekspertyzy Komitetu Naukoznawstwa PAN, dotyczącej kierunków doskonalenia polityki naukowej w PRL. Warszawa 1975.

2.3. FUNKCJE NAUKI. Głównym motywem działalności naukowej jest dążność do poznania i zrozumienia rzeczywistości oraz jej opanowania i przekształcenia zgodnie z potrzebami człowieka. Stąd przyjmuje się, że nauka współczesna spełnia w życiu społecznym takie zasadnicze funkcje, jak:

1/ funkcja poznawcza - polegająca na dostarczaniu przez naukę wiedzy o otaczającej rzeczywistości; w jej ramach można wyodrębnić: funkcję diagnostyczną /dostarczanie wiedzy o stanie rzeczy/ oraz funkcję prognostyczną /dostarczanie wiedzy o prawidłowościach przebiegu zjawisk, a na tej podstawie - o przyszłych stanach rzeczy/;

2/ funkcja instrumentalno-techniczna - polegająca na dostarczaniu wiedzy o środkach i metodach osiągania zamierzonych celów;

3/ funkcja humanistyczna - polegająca na zaspokajaniu potrzeb intelektualnych człowieka w zakresie jego dążenia do poznania rzeczywistości, dostarczeniu podstaw do ukształtowania ogólnego poglądu na świat oraz wyrobienia racjonalistycznej postawy wobec świata.

Z funkcją humanistyczną nauki związane są najściślej także:

4/ funkcja ideologiczna - polegająca na uczestnictwie nauk w tworzeniu współczesnych ideologii, znajdująca między innymi swój wyraz w klasowości i partyjności nauki, w dostarczeniu podstaw do wartościowania zjawisk;

5/ funkcja motoryczna - polegająca na pobudzaniu do poszukiwania prawdy o otaczającej rzeczywistości, do wciąż nowych odkryć, wynalazków, rozwiązań praktycznych.

2.4. DYSCYPLINA NAUKOWA. Jest to jedna z najczęściej stosowanych nazw do określania jakiegoś działu nauki. Pochodzi od łacińskiego *d i s c i p l i n a* - uczenie się, nauczanie. Inne nazwy - to dziedzina, specjalność, grupa nauk itd. Na ogół przyjmuje się, że specjalność naukowa jest częścią dyscypliny; zbiór dyscyplin tworzy dziedzinę lub - jak na przykład w "Nomenklaturze specjalności naukowych MNSzWiT" z 1974 r. - grupę nauk. Przy bardziej szczegółowym podziale można też wyodrębnić pode specjalności /jako część specjalności/.

2.5. KLASYFIKACJA NAUKI. Termin klasyfikacja potocznie oznacza systematyczny podział przedmiotów lub zjawisk na klasy, działy, grupy itd., dokonywany wg określonej zasady. Słowo pochodzi od łacińskiego *classis* - oddział, i *facere* - czynić.

W logice klasyfikacja oznacza podział wielostopniowy, spełniający warunki zupełności i rozłączności. Warunków tych natomiast nie muszą spełniać podziały zwane typologiami. Za mniej od klasyfikacji logicznie zobowiązującą uznawana jest także systematyka.

Różnorodność celów, którym służy klasyfikacja nauk, sprawia, że przybiera ona różny charakter i formy. Mogą to być zarówno wielostopniowe logiczne podziały całego zbioru wszystkich nauk, jak i podziały mało rozczłonkowane /dwo- i trzystopniowe/ oraz częściowe, a także typologie i systematyki nauki w całości lub tylko pewnych jej części /określonych grup nauk, poszczególnych dyscyplin itp./.

Klasyfikacje nauki mogą dotyczyć jej sensu instytucjonalnego, treściowego lub funkcjonalnego.

Za podstawę wyróżnienia poszczególnych nauk mogą służyć względy zarówno formalne /zewnętrzne/, jak i epistemologiczne /wewnętrzne/. Klasyfikacje wynikające z przyjęcia za podstawę przesłanek epistemologicznych można z kolei podzielić na podmiotowe i przedmiotowe.

Do najbardziej znanych klasyfikacji podmiotowych należą te, w których za podstawowe kryterium podziału przyjmuje się odmienność stosowanych w badaniach metod lub rodzajów myślenia, ewentualnie celów i zadań.

Zastosowanie kryterium odrębności metod prowadzi do wyróżnienia nauk formalnych i empirycznych. Pierwsze często - jako oparte na rozumowaniu i aksjomatach - nazywane są też apriorycznymi lub dedukcyjnymi. Drugie, bazujące na doświadczeniu, nazywane są często realnymi, indukcyjnymi lub aposteriorycznymi. Zastosowanie natomiast kryterium odrębności celów i zadań prowadzi do wyodrębniania z jednej strony nauk poznawczych, teoretycznych, niekiedy nazywanych też "czystymi" /jako mającymi prowadzić do czystej wiedzy o rzeczywistości/, ze strony drugiej - nauk praktycznych, stosowanych, zmierzających do wykorzystania

wiedzy czystej w celu przekształcenia poznawanej rzeczywistości.

Podstawową wadą klasyfikacji opartych na odrębności podmiotowej jest dzisiaj ich nadmierna umowność. Współcześnie bowiem na ogół nie ma już w istocie nauk, które można by bez wahania zaliczyć do formalnych lub empirycznych. Metody badawcze uległy tak wielkiemu wzbogaceniu i "wymieszaniu", a rozwój wiedzy osiągnął taki poziom, że nauki dawniej uznawane za formalne często korzystają z metod indukcyjnych, a realne i indukcyjne - z dedukcji.

Trudno dziś także mówić o naukach czysto teoretycznych lub czysto praktycznych, gdy teoretyczne okazują się "wyjątkowo praktycznymi", a praktyczne reprezentują niekiedy wyższość myśli teoretycznej.

Bardziej przydatna współcześnie, bo mniej "wrażliwa na wstrząsy" związane z rozwojem nauki wydaje się klasyfikacja przedmiotowa. Do tego typu klasyfikacji należą podziały nauk na przyrodnicze i społeczne, ewentualnie wyodrębniające jeszcze nauki o myśleniu /B.M. Kiedrow, T. Kotarbiński/.

Do celów organizacyjno-praktycznych stosowane są zwykle nieco inne koncepcyjne rozwiązania systematyki nauk, wyodrębniające określone działy odpowiednio do potrzeb w dziedzinie sterowania ich rozwojem. Są to zwykle rozwiązania wewnątrzpaństwowe, choć stosowane także w skali organizacji międzynarodowych /RWPG, UNESCO/. Na przykład w Polsce przyjęto podział na nauki podstawowe wolne, podstawowe ukierunkowane oraz stosowane, wyróżniający w dalszym ciągu także prace rozwojowe i prace wdrożeniowe. W podziale tym silnie akcentuje się rolę prac rozwojowych i wdrożeniowych /mimo że zawarty w nich ładunek wiedzy naukowej jest wyraźnie mniejszy niż w innych pracach/, które w praktyce naszego życia wciąż okazują się być na krótką metę najbardziej opłacalne, najszybciej przynoszące materialne korzyści.

Wszystkie powyższe systematyki mają właściwie charakter generalnej koncepcji; stanowią w istocie zaledwie początek budowy drzewa nauki.

Są oczywiście również systematyki bardziej szczegółowe. Należy do nich między innymi "Nomenklatura specjalności naukowych" Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki

z 1974 r. Jej celem jest przede wszystkim stworzenie merytorycznych podstaw do sterowania rozwojem nauki polskiej stosownie do potrzeb budownictwa socjalistycznego; uporządkowanie nazewnictwa nauk, a także stopni i tytułów naukowych; stworzenie podstaw dla organizacji instytucji naukowych, a także dla aktów prawnych, określających ich uprawnienia w zakresie nadawania stopni i tytułów naukowych. Są to zatem cele wielce konkretne i praktyczne, służące potrzebom kształtowania właściwej polityki naukowej.

W nomenklaturze tej wyodrębniono 10 grup nauk, 95 dyscyplin i 400 specjalności naukowych. W znacznym skrócie przedstawia ją tabela 1.

Nieco inna jest nomenklatura przyjęta w 1971 r. przez RWPG. Przede wszystkim inny jest jej podstawowy cel, a mianowicie - ułatwienie współpracy między państwami członkowskimi w dziedzinie nauki i techniki. Koncentruje się w niej uwagę na naukach dla tej współpracy najważniejszych, inne całkowicie pomijając^{3/}. W nomenklaturze RWPG wyodrębniono 5 dziedzin nauki, 44 dyscypliny i blisko 600 specjalności naukowych. W dużym skrócie przedstawia ją tabela 2.

3/ Było to zapewne konieczne także i ze względu na zbyt duże rozbieżności między systematykami naukowymi przyjętymi w różnych państwach członkowskich.

Tabela 1

SYSTEMATYKA NAUK /OGÓLNA/ WEDŁUG NOMENKLATURY MINISTERSTWA
NAUKI, SZKOLNICTWA WYŻSZEGO, I TECHNIKI - projekt z 1974 r.
/w znacznym skrócie/

Indeks	Grupy nauk	Podstawowe dyscypliny
0	Nauki prawne i polityczne	Nauki polityczne, nauki prawne
1	Nauki humanistyczne	Filozofia, socjologia, psychologia, pedagogika, historia, nauki wojskowe
2	Nauki ekonomiczne i informatyka	Nauki ekonomiczne, informatyka
3	Nauki matematyczno-fizyczne	Matematyka, fizyka, astronomia, geofizyka
4	Nauki chemiczne	Chemia
5	Nauki przyrodnicze	Geografia, geologia, botanika, zoologia, biochemia, biofizyka, mikrobiologia, ochrona środowiska
6	Nauki techniczne	Architektura, budownictwo, elektryka, mechanika, geodezja, kartografia, cybernetyka, górnictwo, włókiennictwo
7	Nauki rolne i leśne	Gleboznawstwo, mikrobiologia rolna, agrometeorologia, chemia rolna, uprawa roślin, ochrona roślin, zootechnika, weterynaria, rybactwo, leśnictwo, technologia żywności, mechanizacja
8	Nauki medyczne	Anatomia, histologia, biologia, fizjologia, biochemia i biofizyka, mikrobiologia, farmakologia, higiena, epidemiologia, ochrona zdrowia, interna, neurologia, psychiatria, radiologia, stomatologia, onkologia, okulistyka, radiologia, farmacja, chemia lekarska, fizyka lekarska, medycyna wojskowa, wychowanie fizyczne
9	Nauki artystyczne	Plastyka, muzyka, teatr, film

Tabela 2

SYSTEMATYKA NAUK /OGÓLNA/ WEDŁUG NOMENKLATURY
 RADY WZAJEMNEJ POMOCY GOSPODARCZEJ - projekt z 1971 r.
 /w znacznym skrócie/

Dziedzina nauki	Dyscypliny i niektóre specjalności oraz podspecjalności
1. Nauki przyrodnicze	Matematyka, fizyka, astronomia, chemia, biologia, geologia, mineralogia, geografia
2. Nauki techniczne	Budowa maszyn, budowa samolotów, budowa okrętów, maszyny, aparatura, urządzenia elektryczne, telemechanika, automatyka, energetyka, radiotechnika, łączność, technika elektronowa, górnictwo, metalurgia, technologia chemiczna, technologie produktów żywnościowych, technologia artykułów powszechnego użytku, przemysł leśny, celulozowo-papierniczy, kartografia, architektura
3. Nauki medyczne	Medycyna, farmacja
4. Nauki rolnicze	Agronomia, zootechnika, weterynaria, leśnictwo, rybactwo, mechanizacja
5. Nauki społeczne	Filozofia, ekonomia, historia, filologia, prawo, psychologia, pedagogika, sztuki piękne, naukoznawstwo, informacja naukowa

2.6. KRYTERIA ODREBNOŚCI NAUK. O odrębności /samodzielności/ danej nauki /dziedziny, dyscypliny, specjalności naukowej/ przesądzają względy zarówno epistemologiczne /wewnątrznaukowe/, jak i praktyczno-organizacyjne.

Na ogół przyjmuje się, że o samodzielnej nauce /dyscyplinie, specjalności naukowej/ można mówić wówczas, gdy:

1/ ma ona własny, odrębny przedmiot badań lub choćby własny, odrębny i specyficzny punkt widzenia /wzgląd/, a także ewentualnie cel;

2/ wypracowano specyficzne metody badawcze i własny, odrębny, wyróżniający język /terminologię/;

3/ posiada własne, aktywne i uznane w świecie nauki środowisko naukowe, mające liczące się osiągnięcia;

4/ istnieją mające rangę naukową teorie, dzieła, rozprawy, traktaty, czasopisma;

5/ istnieją instytucje powołane do uprawiania i rozpowszechniania osiągnięć danej nauki /instytuty, uczelnie, katedry, zakłady itd./;

6/ odbywają się zjazdy, konferencje lub sympozja poświęcone tej wyodrębniającej się problematyce;

7/ wiedza z zakresu danej nauki jest przedmiotem nauczania w szkołach wyższych;

8/ istnieje społeczne zainteresowanie rozwojem i osiągnięciami danej nauki oraz wynikające stąd: dostęp do środków finansowych; określona zgodność systemów wartości danej nauki i systemu wartości uznanego przez społeczeństwo; możliwość sformułowania społecznych zadań danej nauki itd.

Oczywiście nie zawsze wszystkie te przesłanki muszą być spełnione. Ranga funkcji usługowych nauki wobec społeczeństwa i jego potrzeb, a także wielkość wpływu, jaki na rozwój nauki wywiera organizacja i polityka naukowa, powodują, że wyodrębnienie formalne nie zawsze musi iść w parze ze spełnieniem wszystkich wymogów. Niekiedy uznanie formalne odrębności nauki może nastąpić przed spełnieniem tych wymogów po to, aby przyspieszyć jej dojrzewanie i rozwój /na przykład: powołanie do życia instytutu lub katedry zanim jeszcze uformowało się środowisko naukowe i dało o sobie znać osiągnięciami naukowymi/. Możliwe jest także opóźnienie rozwoju nauki /w ocenie społecz-

nej - mało przydatnej w danym okresie/ przez jej formalne nieuznanie, niepowoływanie instytucji mających ją rozwijać i krzewić, itd.

2.7. POLITYKA NAUKOWA. Jest to zbiór zasad oraz prowadzona według nich działalność stymulacyjna, zmierzająca do takiego kształtowania związków między nauką i różnymi innymi przejawami działalności ludzkiej, aby osiągnąć pożądaną ich stan przyszły oraz zamierzone cele w sferach: 1/ niematerialnych, do których zalicza się wzbogacanie wiedzy naukowej i kultury oraz kształtowanie światopoglądu; 2/ materialnych, przez które rozumie się wszelkie dziedziny gospodarki /produkcji i usług/.

2.8. NAUKA WOJENNA. Termin: nauka wojenna, jest używany współcześnie w dwojakim znaczeniu:

Po pierwsze - nauką wojenną nazwano zbiór nauk, których przedmiotem jest wojna lub zjawiska związane z wojną, jej wszechstronnym przygotowaniem i prowadzeniem, a także przeciwdziałaniem groźbie zbrojnej napaści. W takim ujęciu jest nauka wojenna w pewnym sensie synonimem pojęć: nauki wojenne, nauki o wojnie i obronności, a także rosyjskiego "sistiemia znanij o wojnie i armii" oraz niemieckiego "Kriegswissenschaften". Jest to zatem szerokie znaczenie terminu nauka wojenna.

Po drugie - nauką wojenną nazywany jest zbiór nauk, których przedmiotem jest walka zbrojna, zjawiska związane z walką zbrojną, jej wszechstronnym przygotowaniem i prowadzeniem. W takim wąskim rozumieniu jest nauka wojenna synonimem pojęcia nauki wojskowej, a także rosyjskiego "wojennaja nauka" oraz niemieckiego "Militarwissenschaften" i angielskiego "military science".

W dalszej części niniejszej pracy termin nauka wojenna używany będzie w pierwszym znaczeniu.

Przykłady zestawienia nauk tworzących system nauki wojennej rozumianej szeroko zamieszczono w tabeli 3.

ZBIÓR NAUK WOJENNYCH OPRACOWANYCH W ASG WP W 1977 R.
 W OPARCIU O "NOMENKLATURĘ SPECJALNOŚCI NAUKOWYCH
 MIN. NAUKI, SZK. WYŻSZ. I TECHNIKI Z 1974 R.

Indeks	Grupa nauk	Dyscyplina	Specjalność i podspecjalność
1	2	3	4
0	Prawnych i politycznych	Prawo	Międzynarodowe prawo wojenne. Prawo wojskowe
		Nauki polityczne	Ogólna teoria wojny-marksistowsko-leninowska nauka o wojnie i wojsku. Nauka o obronności socjalistycznego państwa. Strategia wojenna /w szerokim rozumieniu/. Teoria pracy partyjno-polit. w wojsku
1	Humanistycznych	Historia	Historia wojny i wojska, w tym historia sztuki wojennej
		Filozofia	M.in. etyka, w tym m.in. etyka zawodu wojskowego
		Pedagogika	Pedagogika wojskowa
		Psychologia	m.in. Psychologia wojenna i wojskowa
		Socjologia	m.in. Socjologia wojny i wojska
2	Ekonomicznych i informatyka	Nauki ekonomiczne	m.in. Ekonomika wojenna, ekonomika wojskowa
		Informatyka	m.in. Informatyka wojskowa
5	Przyrodniczych	Geografia	m.in. Geografia wojenna i wojskowa
		Geologie	m.in. Geologia wojskowa
		Biochemia i biofizyka	m.in. Biochemia i biofizyka pola walki

1	2	3	4
6	Technicznych	Architektura	m.in. Obronne planowanie przestrzenne
		Budownictwo	m.in. Budownictwo wojenne i wojskowe
		Elektryka	m.in. Wojskowe systemy elektryczne, elektroniczne, hydroakustyczne, laserowa technika wojskowa, eksploatacja wojskowych urządzeń elektrotechnicznych i elektronicznych
		Geodezja i kartografia	m.in. Geodezja i kartografia wojskowa /w ramach geodezji - topografia wojskowa/
		Mechanika	m.in. Wojskowe urządzenia mechaniczne na pojazdach lądowych. Samoloty i śmigłowce bojowe /osprzęt/, uzbrojenie /klasyczne, raketowe, inne/, okręty wojenne /kadiuby, pędniki, mechanizmy/, eksploatacja wojskowych urządzeń mechanicznych
		Cybernetyka	m.in. Wojskowa cybernetyka techniczna
8	Medycznych	Biologia	m.in. Biologia pola walki
		Biochemia i biofizyka	m.in. Biochemia i biofizyka pola walki
		Higiiena, epidemiologia i ochrona zdrowia	m.in. Wojskowa medycyna zapobiegawcza, ochrona radiologiczna i toksykologia wojskowa, wojenna organizacja służby zdrowia, organizacja ochrony zdrowia wojska
		Choroby wewnętrzne	m.in. Interna polowa
		Chirurgia	m.in. Chirurgia polowa
		Wychowanie fizyczne	m.in. Wychowanie fizyczne i sport w wojsku

1	2	3	4
		Medycyna lotnicza i morską	m.in. Wojskowa medycyna lotnicza i morską
3	Matematyczno-fizycznych	Fizyka	m.in. Wojskowa fizyka techniczna
4	Nauki chemiczne	Geofizyka	m.in. Geofizyka wojskowa /ewentualnie w przyszłości/
10 /propo- nowana/	Nauki wojskowe	Chemia	m.in. Wojskowa inżynieria chemiczna /głównie chemiczne środki walki i środki ochrony przed skażeniami/
		W całości	Patrz tabela 6

UWAGA: W tabeli 3 pominięto grupę nauk rolniczych i leśnych, umieszczoną w indeksie pod nr 7 oraz artystycznych, oznaczoną nr 9, ze względu na brak związku bezpośredniego z problematyką wojenną.

2.9. NAUKI WOJSKOWE. Termin: nauki wojskowe, jest używany wspólnie w dwojakim rozumieniu:

po pierwsze - w rozumieniu ścisłym i wąskim - jako nauki, których przedmiotem badań jest walka zbrojna;

po drugie - w rozumieniu szerokim i potocznym - jako nauki uprawiane w wojsku, na potrzeby wojska i obronności państwa.

Nauki wojskowe w pierwszym znaczeniu tworzą samodzielną, wyodrębniającą się grupę nauk; za osiągnięcia w dziedzinie ich uprawiania i rozwoju uzyskać można stopień doktora i doktora habilitowanego nauk wojskowych. Uprawnienia instytucji naukowych w zakresie nadawania tych stopni regulują postanowienia ustawy oraz odnośne zarządzenia ministra obrony narodowej. Przykłady zestawień nauk wojskowych obrazuje tabela 4.

Tabela 4

GRUPA NAUK WOJSKOWYCH WG OPRACOWANIA ASG WP
Z 1977 R. DOSTOSOWANEGO DO: "NOMENKLATURY SPECJALNOŚCI
NAUKOWYCH" MNSWiT Z 1974 R.

Indeks	Grupa nauk	Dyscyplina	Specjalność
1	2	3	4
10	Nauki wojskowe	Ogólna teoria nauk wojskowych /ogólna teoria walki zbrojnej/	Metodologia ogólna nauk wojskowych. Naukoznawstwo wojskowe
		Strategia	Teoria operacji strategicznej
		Sztuka operacyjna /teoria ogólna/	Sztuka operacyjna wojsk lądowych. Sztuka operacyjna wojsk lotniczych. Sztuka operacyjna wojsk OPK. Sztuka operacyjna marynarki wojennej.
		Taktyka /teoria ogólna/	Taktyka ogólna wojsk lądowych. Taktyka ogólna wojsk lotniczych. Taktyka ogólna wojsk OPK. Taktyka ogólna marynarki wojennej

1	2	3	4
		<p>Piechota, wojska pancerne, zmchanizowane, desantowe /rodzaje wojsk, które stanowią trzon tzw. związków ogólnowojskowych/</p>	<p>Użycie i działanie ... w walce i operacji. Teoria walki partyzanckiej i p/partyzanckiej. Organizacja danego rodzaju wojsk. Dowodzenie. Teoria strzelania /w tym balistyka/. Eksploatacja uzbrojenia i sprzętu. Uzbrojenie i wyposażenie</p>
		<p>Wojska rakietowe i artyleria</p>	<p>Użycie i działanie w walce i operacji. Organizacja. Dowodzenie. Teoria strzelania /w tym balistyka/. Eksploatacja uzbrojenia i sprzętu. Uzbrojenie i wyposażenie</p>
		<p>Wojska inżynieryjne</p>	<p>Użycie i działanie w walce i operacji. Organizacja prac inżynieryjnych w walce i operacji. Organizacja wojsk. Dowodzenie i zarządzanie. Uzbrojenie i wyposażenie. Eksploatacja sprzętu inżynieryjnego</p>
		<p>Wojska chemiczne</p>	<p>Użycie i działanie w walce i operacji. Ochrona wojsk przed skażeniami i środkami zapalającymi. Uzbrojenie, wyposażenie i użycie bojowych środków chemicznych /dymów, środków zapalających i trujących/. Organizacja wojska. Dowodzenie. Eksploatacja sprzętu i uzbrojenia.</p>
		<p>Wojska łączności</p>	<p>Organizacja wojsk łączności. Eksploatacja systemów łączności</p>

1	2	3	4
		Wojska lotnicze	<p>Użycie i działanie lotnictwa w walce i operacji. Organizacja wojsk lotniczych. Dowodzenie. Uzbrojenie i wyposażenie. Teoria strzelania i bombardowania. Eksploatacja uzbrojenia i sprzętu</p>
		Obrona powietrzna	<p>Użycie i działanie wojsk OPK. Użycie i działanie wojsk OPL. Powszechna OPL. Organizacja wojsk. Dowodzenie. Uzbrojenie i wyposażenie wojsk OPK i OPL. Eksploatacja uzbrojenia i sprzętu</p>
		Siły morskie	<p>Użycie i działanie sił zbrojnych na morzu i morskich TDW. Organizacja. Dowodzenie siłami morskimi i operacjami kombinowanymi. Uzbrojenie i wyposażenie. Teoria strzelań morskich i użycie broni podwodnej. Eksploatacja uzbrojenia i sprzętu</p>
		Dowodzenie	<p>Procesy informacyjne w dowodzeniu. Wojskowe systemy kierowania. Służba sztabu. Teoria podejmowania decyzji operacyjno-taktycznych. Techniczne środki dowodzenia. Psychologia dowodzenia</p>
		Organizacja sił zbrojnych	<p>Organizacja służby wojskowej. Teoria struktur /form/ organizacyjnych wojsk. Mobilizacja i uzupełnienie wojsk. Organizacja wyposażenia i przezbierania wojsk. Organizacja systemu dowodzenia</p>

1	2	3	4
		Zaopatrywanie i obsługa wojsk	Organizacja tyłów w walce i operacji. Organizacja zaopatrywania wojsk w walce i operacji. Organizacja obsługi medycznej w walce i operacji. Organizacja obsługi technicznej, eksploatacji i remontów w walce i operacji. Komunikacja wojskowa. Dowodzenie i zarządzanie
		Rozpoznanie	Użycie i działanie sił rozpoznawczych w walce i operacji. Metodologia oceny informacji rozpoznawczych. Organizacja sił rozpoznawczych. Dowodzenie działaniami rozpoznawczymi. Uzbrojenie i wyposażenie
		Walka radioelektroniczna	Rozpoznanie i naprowadzanie. Przeciwdziałanie. Kontrprzeciwdziałanie
		Maskowanie	
		Walka egzogeniczna i w kosmosie	
		Walka ekologiczna	
		Obrona cywilna	Sztuka operacyjna i taktyka obrony cywilnej. Ochrona ludności. Ochrona dóbr materialnych i kulturalnych. Organizacja sił i system OC. Dowodzenie i zarządzanie. Zaopatrywanie i obsługa sił OC

NAUKI WOJSKOWE Z POGRANICZA INNYCH GRUP NAUK /wchodzące również w zakres innych niewojskowych dyscyplin:

- Pedagogika wojskowa /teoria wychowania i szkolenia wojsk/.
- Psychologia wojskowa.
- Teoria pracy partyjno-polit. w wojsku.
- Historia sztuki wojskowej.
- Geografia wojskowa.
- Eksploatacja uzbrojenia i sprzętu wojskowego.
- Nawigacja wojskowa.
- Geodezja i kartografia wojskowa /w tym topografia/.
- Prognozyka wojskowa.

2.10. SZTUKA WOJENNA. Termin mający kilka znaczeń:

a/ w sensie szerokim: bazująca na wiedzy i doświadczeniu umiejętność wszechstronnego przygotowania i kierowania wojną;

b/ w sensie zawężonym: bazująca na wiedzy i doświadczeniu umiejętność wszechstronnego przygotowania i kierowania walką sił zbrojnych w wojnie;

c/ ogólna nazwa dla zbioru dyscyplin naukowych: strategii, sztuki operacyjnej i taktyki. W "słowniku podstawowych terminów wojskowych"^{4/} zamieszczono następującą definicję sztuki wojennej: jest to "dziedzina wiedzy i umiejętności dotyczących przygotowania i prowadzenia walki zbrojnej. Sztuka wojenna armii państw socjalistycznych dzieli się na strategię, sztukę operacyjną i taktykę". W innych armiach utrzymuje się podział tylko na taktykę i strategię.

4/ Słownik podstawowych terminów wojskowych. Warszawa 1977, s. 41-42.

Rozdział 3

M E T O D O L O G I A W O J S K O W Y C H B A D A Ń N A U K O W Y C H

3.1. METODOLOGIA. Metodologia jest to pojęcie wyposażone w różne treści szczegółowe. W najogólniejszym ujęciu - nauka o metodach badań naukowych i wykładu naukowego. Czasem metodologię uznaje się za teorię filozoficzną traktującą o metodach poznania i przekształcania rzeczywistości. Stanowi ona wówczas zastosowanie podstawowych założeń światopoglądowych do procesu poznania i twórczości duchowej w ogóle oraz do praktyki. Niekiedy metodologię utożsamia się niezbyt trafnie z metodyką i wtedy jest ona rozumiana jako zbiór metod i technik badawczych przyjętych w jakiejś nauce lub zbiór sposobów celowego działania stosowanych przy wykonywaniu jakiejś pracy.

Metodologia nauk - to znawstwo historyczne, analityczne, krytyczne i normatywne działań swoiście naukowych: badań naukowych, budowy systemów naukowych oraz utrwalania w słowie i piśmie osiągnięć nauki. W tym sensie częścią metodologii nauk jest metodologia badań naukowych.

3.2. METODOLOGIA WOJSKOWYCH BADAŃ NAUKOWYCH. Jest to zasadnicza część metodologii nauk wojskowych, tworząca i rozwijająca dostatecznie uzasadnioną i uporządkowaną wiedzę o metodach stosowanych w wojskowych badaniach naukowych. Jej głównym przedmiotem są zatem te metody rozpatrywane w ujęciu systemowym. W ramach tej metodologii wyróżnia się i opisuje metody postępowania badawczego oraz ustala normy, których w toku tego postępowania należy przestrzegać, aby uzyskać pełnowartościową wiedzę. W tym celu dąży się do kodyfikacji norm postępowania poprawnego.

3.3. METODYKA. Metodyka stanowi w ogólności zespół zasad, metod; wykład, dzieło omawiające metody pracy, badań naukowych itp.; w dydaktyce jest to teoria nauczania jakiegoś przedmiotu. W metodologii nauk - nazwa zespołu norm szczegółowych /przepisów/ określających pewne swoiste dla danej nauki zasady i sposoby postępowania.

3.4. METODYKA WOJSKOWYCH BADAŃ NAUKOWYCH. Jest to zespół zasad i metod /technik, operacji, czynności/ stosowanych w wojskowych badaniach naukowych, a także wykład podstawowych wiadomości o normujących zasadach określających swoiste sposoby postępowania w tych badaniach. Zawiera praktyczne i teoretyczne wskazówki co do wyboru problematyki, celów i metod badań, organizacji procesu badawczego, opracowania jego wyników itp.

3.5. WOJSKOWE BADANIA NAUKOWE. Pojęcie to różnie jest definiowane. W zakresie szerokim oznacza wszelkie badania naukowe realizowane w wojsku, w węższym - obejmuje badania naukowe prowadzone w ramach przedmiotowych zakreślonych przez nauki wojskowe. Stanowi zespół zabiegów poznawczych, działań i czynności ludzi uprawiających nauki wojskowe, stosuje się je w celu wykrywania prawd naukowych /prawidłowości, praw, zasad/ o walce zbrojnej, ich uzasadniania i przedstawiania w postaci twierdzeń naukowych.

Wojskowe badania naukowe prowadzą wyższe uczelnie wojskowe i wojskowe instytuty /ośrodki/ naukowo-badawcze; uczestniczą w nich również dowództwa i sztaby wojskowe /szczebla centralnego, operacyjnego i taktycznego/. Wojskowe badania naukowe w węższym pojęciu łączy wspólny, złożony przedmiot badań /patrz: przedmiot wojskowych badań naukowych/, ich podstawowy cel oraz podobieństwo stosowanych metod badawczych.

Wojskowe badania naukowe spełniają, podobnie jak wszelkie badania naukowe, różnorodne funkcje społeczne: diagnostyczne, prognostyczne, instrumentalno-techniczne i humanistyczne.

3.6. RODZAJE WOJSKOWYCH BADAŃ NAUKOWYCH. Wojskowe badania naukowe, podobnie jak badania naukowe w ogóle, można podzielić ze względu na ich charakter i przeznaczenie /cel/ na badania podstawowe i stosowane. W badaniach podstawowych przeważa cel poznawczy. Zmierzają one głównie do wykrycia prawidłowości i sformułowania praw naukowych /np. praw walki zbrojnej/, dotyczących dziedziny obiektywnej rzeczywistości wojskowej, a ponadto do tworzenia ogólnych teorii i hipotez naukowych odnoszących się do tej rzeczywistości. W badaniach stosowanych ekspanuje się cel użytkowy, praktyczny, są one bowiem wyraźnie ukierunkowane na rozwiązanie problemów, które wysuwa praktyka społeczna.

czna, tzn. potrzeby obronności i sił zbrojnych. Nie istnieje jednak wyraźna granica między badaniami podstawowymi i stosowanymi. Usiłowanie ścisłego jej wytyczenia przynosi szkodę badaniom naukowym w ogóle.

Badania stosowane nie zasilane osiągnięciami badań podstawowych /nie opierające się na nich/ skazane są na uwiad, na działanie w dużej mierze „po omacku”, badania zaś podstawowe - nie uwzględniające osiągnięć badań stosowanych i ich potrzeb - mogą się przekształcić w czcze teoretyzowanie.

W odniesieniu do badań stosowanych duże znaczenie ma przestrzeganie warunku ich prowadzenia w tzw. pełnych cyklach badawczych, obejmujących: badania teoretyczne i eksperymenty badawcze /B/; badania /prace/ rozwojowe /R/, tj. przygotowanie wyników badań do praktycznego zastosowania, prace wdrożeniowe /W/, polegające na organizacji wykorzystania wyników badań w praktyce /B+R+W/.

Swoistym wariantem podziału wojskowych badań naukowych ze względu na cel i charakter badań, a także stosowane w nich metody jest podział na badania empiryczne i teoretyczne.

Ze względu na szczebel badań stosuje się podział na badania strategiczne, operacyjne i taktyczne. Ze względu zaś na okres, którego badania dotyczą, dzieli się je na: wojskowe badania historyczne, wojskowe badania dotyczące współczesności i wojskowe badania prognostyczne.

Stosuje się także podział wojskowych badań naukowych na mono i interdyscyplinarne oraz na zespołowe i indywidualne; wyróżnia się ponadto badania systemowe i kompleksowe. W tych wypadkach podstawę podziału stanowi zakres przedmiotowy badań, zwłaszcza stopień złożoności, wielo- lub monoaspektowości ich problematyki. W wojskowych badaniach naukowych przeważają coraz bardziej badania interdyscyplinarne, zespołowe, systemowe i kompleksowe.

3.7. PRZEDMIOT WOJSKOWYCH BADAŃ NAUKOWYCH. W znaczeniu szerokim jest to pojęcie tożsame z przedmiotem nauk wojskowych. Ponieważ zakres przedmiotowy tych nauk jest różnie precyzowany, różne może być także określenie przedmiotu wojskowych badań naukowych /węższe lub szersze/. Niezależnie jednak od różnic

zakresowych niezmiennie zasadniczym przedmiotem wojskowych badań naukowych jest walka zbrojna - problemy jej przygotowania, prowadzenia i zabezpieczenia w wymiarze całej wojny /strategicznym/ i poszczególnych jej części /fragmentów, tzn. w wymiarze operacyjnym i taktycznym/. Walkę zbrojną prowadzą siły zbrojne stosując różnorodne środki i sposoby działania. Stąd też zakresem wojskowych badań naukowych objęte są przede wszystkim takie kategorie, jak: siły zbrojne, środki walki zbrojnej oraz formy i sposoby ich użycia. Ponadto, ponieważ walka zbrojna i jej wyniki zależą od gospodarczych i moralno-politycznych możliwości walczących stron oraz od warunków środowiska, w zakres przedmiotowy wojskowych badań naukowych wchodzi również problemy związane z uwzględnieniem tych możliwości i warunków oraz ich wpływu na przebieg i wynik walki, operacji, a także walki zbrojnej w ogóle.

Należy podkreślić wieloaspektowość, złożoność i zmienność przedmiotu wojskowych badań naukowych, a także wskazać na tę niezmiennie komplikującą i ograniczającą wojskowe badania naukowe okoliczność, że przedmiot wojskowych badań naukowych - walka zbrojna - w czasie pokoju jako całość w zasadzie nie istnieje. Realnie istnieją tylko niektóre jego elementy /np. siły zbrojne/ i określone mniej lub bardziej adekwatne modele /fizyczne, teoretyczne/ jego całości lub fragmentów; istnieje także nagromadzona wiedza o analogicznych przedmiotach w przeszłości. Nie wynika jednak z tego wniosek o niepoznawalności w sposób naukowy przedmiotu wojskowych badań naukowych, co więcej - w tych warunkach wzrasta rola badań, waga rozszerzenia zakresu poznania empirycznego i eksperymentu badawczego. Swiastość przedmiotu badań sprawiać jedynie będzie zawsze, że wiele dotychczasowych sądów i twierdzeń będzie miało charakter hipotetyczny.

Ogólny przedmiot wojskowych badań naukowych zawiera w sobie złożoną, wieloaspektową i wielostopniową mnogość przedmiotów szczegółowych, stanowiących przedmioty konkretnych szerszej lub węższej pomyślanych badań w zakresie poszczególnych dyscyplin i specjalności nauk wojskowych. W wielu konkretnych wojskowych badaniach naukowych jednostkowy ich przedmiot może często występować realnie lub z niewielkimi ograniczeniami,

wówczas badania empiryczne mogą być rozwinięte w szerokim zakresie.

3.8. CELE WOJSKOWYCH BADAŃ NAUKOWYCH. Zasadniczym celem poznawczym /teoretycznym/ wojskowych badań naukowych jest budowa teorii, które by wyjaśniały i kształtowały realne procesy walki zbrojnej. Cel ten osiąga się przez badanie zjawisk i procesów walki zbrojnej dla wykrycia prawd naukowych o niej, rządzących nią prawidłowości oraz sformułowania ich w postaci praw i teorii naukowych.

W ostateczności jednak cel wojskowych badań naukowych z zasady ma wybitnie użytkowy /praktyczny/ charakter i polega na opracowaniu wynikających z teorii ogólnych skutecznych zasad przygotowania i prowadzenia walki zbrojnej oraz kierowania nią.

3.9. PROBLEM NAUKOWY. Jest to zadanie do rozwiązania metodami naukowymi /w wojskowych badaniach naukowych metodami dla nich właściwymi/; subiektywne odzwierciedlenie obiektywnych niedostatków w dziedzinie wiedzy o przedmiocie badań; fragment niewiedzy uświadomionej; swoiste pytanie określające jakość i rozmiary niewiedzy. Problem naukowy może być bardziej lub mniej złożony. Złożony problem naukowy można podzielić /dzieli się zazwyczaj/ na problemy niższego rzędu. Podziały takie bywają wielostopniowe. Używa się wówczas często takich określeń, jak: problem węzłowy, główny, podstawowy oraz problemy pomocnicze i pochodne, podproblem, zagadnienia badawcze itp.

W przyjętym w PRL i siłach zbrojnych PRL systemie organizacji badań naukowych wyróżnia się - ze względu na rangę problemu - programy rządowe oraz problemy: węzłowe, międzyresortowe, resortowo-branżowe, branżowe. Wszelkie podziały problemów naukowych odznaczają się pewną umownością i służą różnym celom. Powinno się w nich jednak zawsze w miarę możliwości uwzględniać istotne cechy i właściwości problemów /przedmiotów badań/ oraz ich związki i zależności zewnętrzne.

Rozwiązanie problemu naukowego doprowadza albo do uzyskania nowej istotnej wiedzy naukowej /odkrycie naukowe - odkrycie nowych prawidłowości, praw, ujawnianie nowych istotnych zjawisk i zależności/, albo do innej interpretacji wiedzy dotychczas nagromadzonej czy też do innego jej zastosowania w praktyce.

Rozwiązanie problemu naukowego może więc mieć cel poznawczy /teoretyczny/ lub użytkowy /praktyczny/. Cele te mogą się ze sobą łączyć, towarzyszyć sobie. Stąd też czasami można spotkać się z określeniami: problem teoretyczny, poznawczy; problem praktyczny, użytkowy.

Bardzo istotną sprawą jest ustalenie i sformułowanie problemu naukowego; przesądza ono czasem o toku i wynikach badań. Potocznie i powszechnie przyjmuje się, że problem naukowy jest sformułowany poprawnie wówczas, gdy można go wyrazić w postaci pytania /przeważnie: Jak ...? W jaki sposób...?, Dlaczego...?/.

3.10. TEMAT WOJSKOWYCH BADAŃ NAUKOWYCH. Jest to myśl główna, materia, osnowa, treść zasadnicza, idea, koncepcja tych badań /jako całości lub mniejszej czy większej części/, pracy rozprawy naukowej itp. Temat często /choć nie całkiem precyzyjnie/ utożsamiany jest z nazwą /sformułowaniem/ problemu naukowego. Temat jest zazwyczaj sformułowaniem bardziej ogólnym, w związku z czym niezbędne jest dodatkowe sprecyzowanie problemu.

Wybór tematu i postawienie problemu naukowego stanowią jedną z zasadniczych czynności naukowych, która w istocie przesądza zarówno o kierunku poszukiwań naukowych w dziedzinie nie rozwiązanych problemów, jak i po części o wyniku badań naukowych.

Tematy wojskowych badań naukowych można podzielić na teoretyczne i praktyczne /użytkowe/. Jedne i drugie mogą być z kolei szerokie i wąskie.

3.11. ORGANIZACJA WOJSKOWYCH BADAŃ NAUKOWYCH. Jest to pojęcie o rozległym zakresie zastosowania i wielu odcieniach znaczeniowych, przy czym nie zawsze dostatecznie ostro zróżnicowanych. W ogólnym rozumieniu stanowi zespół działań i czynności organów /instytucji/ i osób, powołanych na różnych szczeblach hierarchicznych do kierowania wojskowymi badaniami naukowymi, zmierzających do zapewnienia tym badaniom ładu organizacyjnego jako jednego z podstawowych warunków uzyskania ich wysokiej efektywności. Może być używane w sensie organizacji badań naukowych: w skali całych sił zbrojnych /resortu obrony narodowej/, rodzajów sił zbrojnych lub rodzajów wojsk /służb/; w re-

mach pionów funkcjonalnych /operacyjno-organizacyjny, społeczno-polityczny, techniczny, zabezpieczenia materiałowego itp./; przez wojskowe instytucje i placówki naukowe /naukowo-badawcze, naukowo-dydaktyczne, dydaktyczno-naukowe/ oraz w ich ramach - przez instytuty, katedry i zakłady, wreszcie także przez zespoły naukowe i poszczególnych badawczy.

Organizacja wojskowych badań naukowych wyraża się w ogólności: w tworzeniu aparatu kierowania wojskowymi badaniami naukowymi /w tym administracji naukowej/, ogniw bezpośrednio realizujących badania oraz ogniw zabezpieczających; w ustaleniu zasad kierowania badaniami i ich realizacji, zasad podległości lub współdziałania w procesie kierowania badaniami i ich realizacji, zasad finansowania i materiałowego zabezpieczenia badań, a także zasad kontroli i rozliczania z badań; w określeniu celów badań i problemów badawczych /zadań badawczych/; w podziale zadań między wykonawców /ustaleniu realizatorów badań/; w wyznaczaniu terminów realizacji badań itp. Jedną z zasadniczych czynności organizacji wojskowych badań naukowych jest ich planowanie /patrz: planowanie wojskowych badań naukowych/.

Na centralnych i wyższych szczeblach kierowania /administrowania/ nauką w wojsku /IC MON, rodzaje sił zbrojnych itp./ organizacja wojskowych badań naukowych stanowi przejaw polityki naukowej i polega głównie na tworzeniu dość stabilnych zorganizowanych całości - systemów organizacyjnych wojskowych badań naukowych - oraz na ustalaniu zasad ich funkcjonowania, a także stworzeniu warunków do działania.

W ogniwach bezpośrednio realizujących wojskowe badania naukowe ich organizacja prawie utożsamia się z pojęciem "organizacja procesu wojskowych badań naukowych" / patrz: proces wojskowych badań naukowych/.

3.12. PLANOWANIE WOJSKOWYCH BADAŃ NAUKOWYCH. Będąc jedną z zasadniczych czynności wchodzących w skład organizacji wojskowych badań naukowych planowanie stanowi prerogatywę i obowiązek organów oraz osób kierujących tymi badaniami. Jego celem zasadniczym jest jak najpełniejsze skoordynowane wykorzystanie możliwości badawczych instytucji i placówek naukowych. Planowanie polega na: określeniu potrzeb i możliwości badaw-

czych; dokonaniu ich bilansu, którego wynikiem jest ostateczny wybór celów i problemów badawczych oraz nadanie im formy zadań naukowych; określeniu wykonawców zadań /głównych wykonawców i współwykonawców/ i podziale zadań między nich; ustaleniu terminów realizacji zadań /gdy zachodzi potrzeba - terminów realizacji poszczególnych etapów badań/, sposobu rozliczenia się z realizacją zadań, formy przedstawienia wyników badań, podziału nakładów finansowych i materiałowych na poszczególne badania.

Planowanie wojskowych badań naukowych odbywa się w ustalonym systemie ich organizacji, jest skoordynowane z planowaniem rozwoju sił zbrojnych i opiera się na ogólnych zasadach określonych przez kierownictwo resortu obrony narodowej.

Rezultatem formalnym /dokumentem/ planowania wojskowych badań naukowych są odpowiednie plany tych badań /resortowe, resortowo-branżowe, branżowe, wojskowych instytutów naukowych, wyższych uczelni wojskowych itp./. W zależności od czasu, jaki obejmują, plany dzielą się na perspektywiczne, wieloletnie /z reguły pięcioletnie/ i roczne. Zespół przeprowadzający bezpośrednio badania opracowuje rozwinięty plan rozwiązania problemu /zadania/, obejmujący cały okres trwania danych badań naukowych; poszczególni badacze opracowują indywidualne plany badań naukowych.

3.13. PROCES WOJSKOWYCH BADAŃ NAUKOWYCH. Jest to celowo /logicznie/ uporządkowany przebieg /system/ czynności i przedsięwzięć badawczych, zmierzających stopniowo do uzyskania zamierzonego wyniku naukowego. Obejmuje on w zasadzie takie same kolejno następujące po sobie podstawowe etapy /czynności/, jak każdy inny proces badań naukowych, tylko że realizowany jest w odniesieniu do problemów z zakresu wojskowości. Będą to więc: postawienie i sformułowanie problemu naukowego; wykrycie /ustalenie/ i nagromadzenie faktów, ich interpretacja /analiza/ i uogólnienie /synteza, sądy, wnioski/; sformułowanie hipotezy naukowej i jej uzasadnienie /przeprowadzenie badań/; zbudowanie teorii naukowej i nadanie jej formalnego wyrazu oraz określenie dróg jej praktycznego zastosowania. Spotyka się również nieco odmienne /nie w istocie, lecz pod względem stopnia szczegółowości/ warianty podziału procesu wojskowych badań nau-

kowych na zasadnicze etapy. Eksponują one zazwyczaj dodatkowo pewne czynności badawcze, które nieznaczę się w treści określonych etapów zaprezentowanego wyżej podziału. Są to takie czynności /etapy/, jak: wstępne studiowanie literatury przedmiotu, zbieranie i badanie /studiowanie/ materiałów, wybór metod badawczych i przeprowadzenie właściwych badań, budowa modeli fizycznych lub teoretycznych, analiza i badanie modeli, sprawdzenie końcowych wniosków i przeprowadzenie dodatkowych badań, itp. Jeden z wariantów rozwiniętego schematu organizacji procesu wojskowych badań naukowych przedstawia rysunek nr 1.

SCHEMAT PROCESU WOJSKOWO-NAUKOWYCH BADAŃ

Rys. nr 1

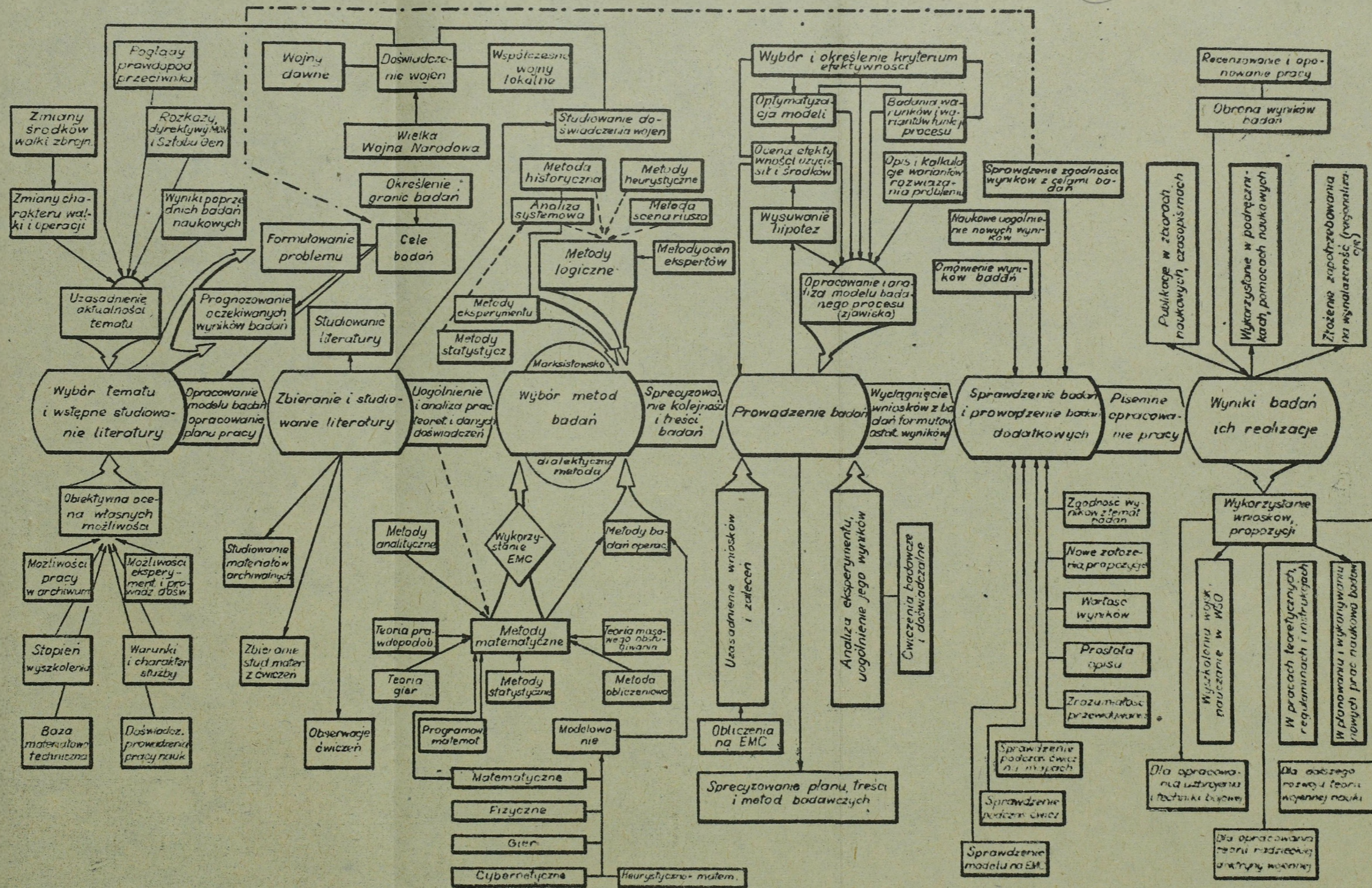

PLATE I. THE TEMPLE OF ANKHENKHEPESUT AT THEBES.

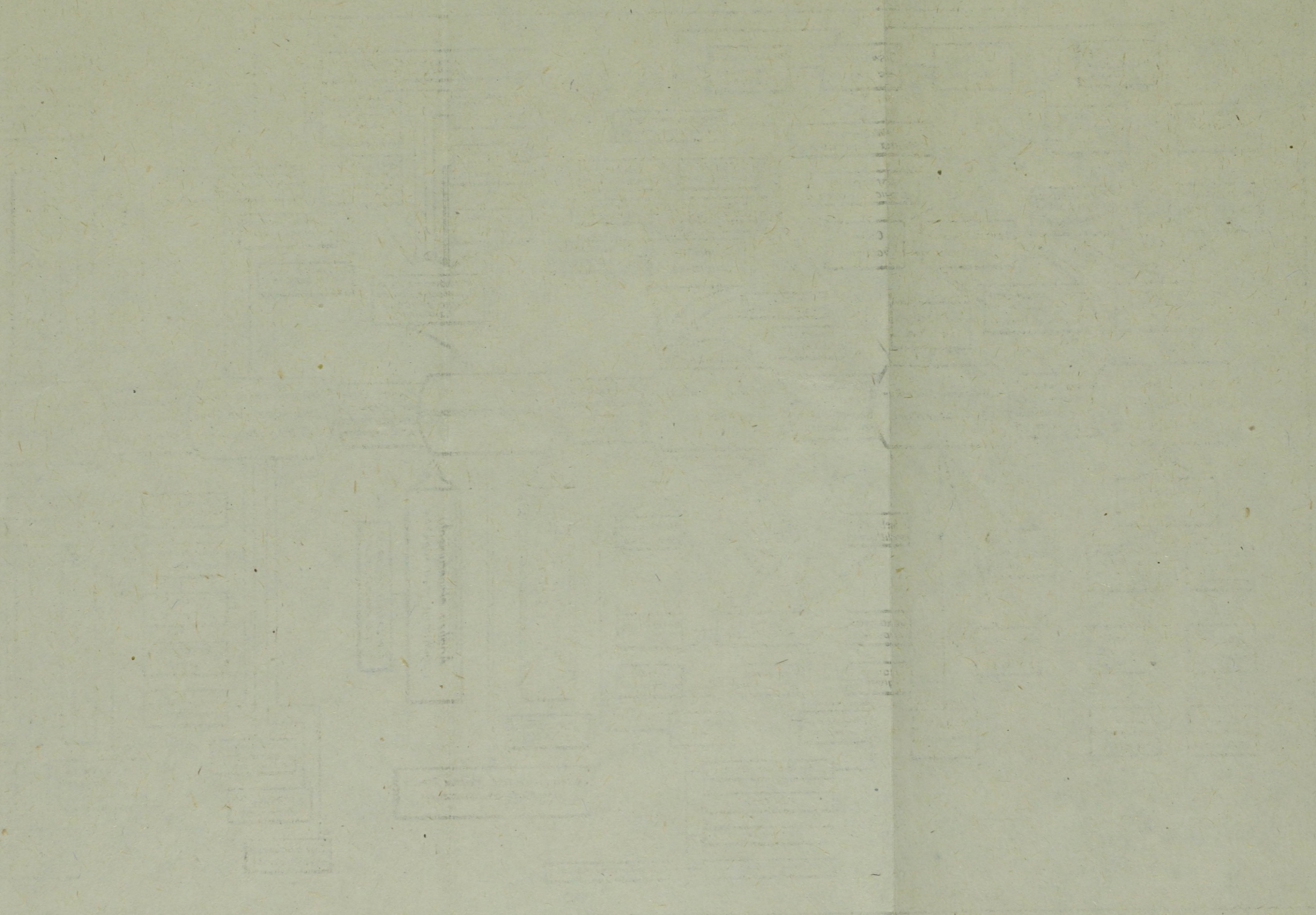

Fig. 1. Plan of the Temple of Ankhenshepsut at Thebes.

3.14. EMPIRYCZNY ETAP /POZIOM/ WOJSKOWYCH BADAŃ NAUKOWYCH. Podobnie jak w każdej nauce empirycznej jest to w zasadzie ich etap początkowy /kolejnym jest etap teoretyczny/. Celem tego etapu jest wykrycie i zebranie wyjściowego materiału, jego wyjaśnienie i uogólnienie. Wyniki empirycznego etapu badań są źródłem odkryć naukowych.

W osiągnięciu celu etapu /poziomu/ empirycznego wojskowych badań naukowych można wyróżnić dwa okresy. W pierwszym okresie za pomocą metod maksymalnie odpowiadających właściwościom obiektu badań /obserwacja, eksperyment, pomiar naukowy itp./ zdobywa się dane wyjściowe, w drugim - zebrany materiał wyjściowy sprawdza się, opisuje, klasyfikuje i systematyzuje posługując się językiem konkretnej nauki, w danym wypadku - językiem nauk wojskowych. Należy dodać, że empiryczny poziom badań jest w praktyce zawsze ściśle spleciony z ich poziomem teoretycznym, przejawia się np. wyraźnie również podczas końcowych sprawdzianów ostatecznych wyników badań. Dlatego też granica między obydwojema poziomami jest zawsze mniej lub bardziej umowna.

3.15. TEORETYCZNY ETAP /POZIOM/ WOJSKOWYCH BADAŃ NAUKOWYCH.

Celem etapu /poziomu/ teoretycznego jest przeniesienie badań w oparciu o materiał faktograficzny zgromadzony w etapie empirycznym - na wyższy poziom - abstrakcji i uogólnień naukowych. Działanie na tym etapie rozpoczyna się od sformułowania i "ustawienia" problemu. Z kolei następuje wyjaśnienie /interpretacja/ badanych faktów /zjawisk/, wykrycie ich istoty, prawidłowości i związków funkcjonalnych między nimi oraz prognozowanie podstawowych kierunków rozwojowych. Końcowe stadium badań na poziomie teoretycznym obejmuje syntezę wyników, zasadnicze wnioski i zalecenia praktyczne. W wojskowych badaniach naukowych, zwłaszcza systemowych, na poziomie teoretycznym buduje się często teoretyczne modele badanych obiektów /zjawisk/, przeprowadza się ich analizę i doświadczenia /próby/ na nich.

Na teoretycznym poziomie wojskowych badań naukowych stosuje się cały zespół środków /metod/ teoretycznych /takich jak: metoda analizy i syntezy, indukcji i dedukcji, eksperyment myślowy, różne metody modelowania teoretycznego, matema-

tyczne metody badania operacji/. Metody teoretyczne są mniej zależne - w porównaniu z empirycznymi - od swobody przedmiotu i zadań badawczych, ponieważ stosuje się je w odniesieniu do materiału, który poddany już został wstępnym opracowaniom logicznym i który w tym sensie jest prawie jednorodny dla wszystkich nauk. Jako ogólnonaukowe znajdują one zastosowanie we wszystkich dziedzinach nauk, w tym i w naukach wojskowych. Schemat procesu wojskowych badań naukowych ilustruje rys.nr 1.

3.16. METODA NAUKOWA. Metoda naukowa, czyli system postępowania swoiście naukowego, jest to sposób wykonywania pracy naukowej, polegający na określonym doborze i układzie czynności oraz leżących u jej podstaw idei i zasad przewodnich, uwarunkowanych przez obiektywne prawa odzwierciedlanej rzeczywistości. Jest to ponadto dający się kontrolować sposób przydatny do wielokrotnego stosowania.

Podstawowymi elementami każdej metody są z jednej strony idee przewodnie /dyrektywy/ działania, z drugiej - sposoby /reguły, prawa/ działania. W jednych metodach zasadniczym ich komponent stanowią dyrektywy badawcze, w innych - sposoby działania. Dlatego też rozróżnia się metody będące bardziej sposobami podejścia /ujęcia/ i metody będące bardziej sposobami działania.

Do metod-sposobów podejścia zalicza się m.in. podejścia: logiczne i historyczne, rzeczowe i modelowe, systemowe, strukturalne, funkcjonalne, informacyjne i cybernetyczne, treściowe i formalne, ilościowe i jakościowe itp.

Metody-sposoby działania stanowią bardzo bogaty zbiór metod poszczególnych, który generalnie można podzielić na dwie duże grupy: metody empiryczne /np. obserwacja, eksperyment, ankietowanie, wywiad itp./ oraz logiczne /analiza, synteza, dedukcja, indukcja itp./.

Głównym przeznaczeniem wszelkiej metody naukowej - niezależnie od tego, które z wymienionych elementów przeważają - jest spotęgowanie intelektualnych możliwości podmiotu badań. Wyraża się to konkretnymi funkcjami spełnianymi przez metody naukowe /ich system/. Polegają one na: wyposażeniu badacza w ogólne zasady i założenia wyjściowe; zapewnieniu mu właściwej orientacji i ukierunkowaniu jego działalności twórczej; wprowadzeniu ścisło-

ści, naukowego rygoru do działalności poznawczej; zapewnieniu właściwej kolejności rozwiązywania takich konkretnych zadań, jak uzyskiwanie i uporządkowane gromadzenie wyjściowego materiału badawczego, opracowanie zgromadzonej informacji w postaci naukowej, przetworzenie jej w hipotezy, twierdzenia i teorie naukowe oraz określenie praktycznych dróg spożytkowania wytworzonej wiedzy naukowej.

Nie każda metoda spełnia wszystkie wymienione funkcje, z reguły spełnia tylko niektóre z nich lub nawet część jednej funkcji. W procesie poznania poszczególne metody nie występują w izolacji, lecz tworzą złożony system metod.

W wojskowych badaniach naukowych kryteria systemowego podziału metod stanowią:

1. struktura metod;
2. stopień ogólności, uniwersalności ich stosowania;
3. stopień przydatności na poszczególnych etapach procesu poznania;
4. stopień przydatności do szczególnych właściwości przedmiotu badań, warunków i celów /zadań/ badawczych.

Za zasadniczy uznaje się przeważnie podział metod według stopnia ogólności, uniwersalności ich stosowania. Jest to podział pionowy, hierarchiczny, w którym wyróżnia się dla wojskowych badań naukowych trzy grupy metod: 1/ powszechną metodę dialektyki materialistycznej; 2/ metody ogólnonaukowe; 3/ specjalne metody nauk wojskowych. W tym systemie metody ogólnonaukowe są swoistą konkretyzacją powszechną metody dialektyki materialistycznej. Metody specjalne stanowią z kolei specyficzną skonkretyzowaną postać niektórych metod ogólnonaukowych. Do metod ogólnonaukowych odnosi się zarówno metody empiryczne - obserwacja, eksperyment, pomiar, metody zbierania sądów /ocen/ itp., jak i logiczne /teoretyczne/ - analiza, synteza, dedukcja, redukcja, indukcja, abstrahowanie, uogólnianie itp. Z wojskowych metod specjalnych należy wymienić: rozpoznanie, obserwację wojskową i eksperyment wojskowy; badania poligonowe i ćwiczenia doświadczalne oraz ćwiczenia dowódczo-sztabowe i z wojskami, gry wojenne stosowane w celu badawczym itp.

3.17. METODY OGÓLNONAUKOWE W WOJSKOWYCH BADANIACH NAUKOWYCH. Metody te spełniają wymagania dialektyki, konkretyzując je odpowiednio do zadań poznania. Metoda ogólnonaukowa, będąc szczególną w stosunku do metody dialektycznej, występuje jako metoda ogólna wobec odpowiedniej specjalnej wojskowej metody naukowej. Metody ogólnonaukowe określają podstawowe sposoby tworzenia i stosowania specjalnych metod wojskowych badań naukowych i stanowią ich podstawę.

Na podstawie metod ogólnonaukowych w zakresie nauk wojskowych wypracowanych zostało wiele specjalnych grup metod: metody wojskowych badań historycznych, metody wojskowych badań operacyjnych, metody prognozowania wojskowego, metody modelowania wojskowego itp.

W wojskowych badaniach naukowych znajdują w zasadzie zastosowanie wszystkie metody ogólnonaukowe. Na przykład, na poziomie badań empirycznych: obserwacja, eksperyment, pomiar, naukowy itp. Na poziomie badań teoretycznych: analiza i synteza, indukcja i dedukcja, abstrahowanie i konkretyzacja, eksperyment myślowy, modele logiczno-matematyczne itp.

3.18. METODY SPECJALNE WOJSKOWYCH BADAŃ NAUKOWYCH. Metody te będąc logiką stosowaną, stanowią zbiór idei, zasad, a przede wszystkim sposobów i reguł maksymalnie zbliżających myślenie do wojskowego przedmiotu badań. Z punktu widzenia generalnych kierunków i zadań wojskowych badań naukowych metody specjalne można połączyć w następujące grupy:

- metody wojskowych badań historycznych - całokształt zasad i sposobów zapewniających naukowe odtworzenie przeszłości wojennej;
- metody wojskowo-operacyjne - całokształt zasad i sposobów zapewniających badanie problemów współczesności wojskowej;
- metody prognozowania wojskowego - całokształt zasad i sposobów zapewniających przewidywanie tendencji rozwojowych wojskowości.

W badaniach wojskowo-operacyjnych stosuje się głównie takie metody specjalne, jak: rozpoznanie, obserwacja, eksperyment i pomiar, badania poligonowe, ćwiczenia doświadczalne, ćwiczenia z wojskami, sztabowe i dowódczo-sztabowe, gry wojenne, polowe podróże operacyjne itp. Należy zwrócić uwagę, że

wszystkie ćwiczenia są formę modelowania procesów walki.

3.19. METODY MATEMATYCZNE W WOJSKOWYCH BADANIACH NAUKOWYCH. Metody te stosowane są do podniesienia ścisłości badań oraz poziomu naukowego uzasadnienia twierdzeń i proponowanych rozwiązań. Ze względu na wielce złożony i dynamicznie zmienny przedmiot badań nauk wojskowych oraz probabilistyczny i stochastyczny w określonej mierze charakter procesów walki zbrojnej zastosowanie metod matematycznych w wojskowych badaniach naukowych natrafia na poważne trudności, których przezwyciężenie wiąże się nie tylko z głębszym poznaniem procesów walki zbrojnej, ale również z rozwojem poszczególnych działów matematyki stosowanej. Metody matematyczne w wojskowych badaniach naukowych są wielce przydatne wszędzie tam, gdzie występują zjawiska wymierne i problemy mogą być wyrażone w postaci ilościowej. Dla rozwiązania tego rodzaju problemów stosuje się przeważnie podejścia i metody: logiki i analizy matematycznej, cybernetyki, teorii prawdopodobieństwa, teorii informacji, typologii, teorii masowej obsługi, teorii gier i różne inne metody działów matematyki stosowanej, zwłaszcza badań operacyjnych.

3.20. METODY MODELOWANIA. Metody modelowania opierają się na poznaniu pośrednim, polegającym na zastąpieniu obiektu badanego jego bardziej dostępnym analogiem /kopia/. Istnieją dwa główne typy modeli: realne /fizyczne/ i myślowe /teoretyczne/. Modele realne mogą być dokładnymi, powiększonymi albo zmminiaturyzowanymi kopiami badanych obiektów /procesów/. Mogą one też znacznie różnić się od nich /stanowią ich uproszczony obraz/, zachowując jednak istotne podobieństwo /izomorfizm/ w niektórych wybranych zasadniczych elementach struktury lub funkcji.

Modele myślowe /teoretyczne/ stanowią system obrazów, znaków, symboli logicznych i matematycznych, schematów i wykresów używanych w celu formalnego, abstrakcyjnego wyrażenia istoty związków i zależności między elementami obiektu, zjawiskami i procesami będącymi przedmiotem badań.

Doniosłą rolę poznawczą przy operowaniu modelami spełniają założenia izomorfizmu i analogii ścisłej, a także metody idealizacji, abstrakcji i stopniowych przybliżeń.

3.21. METODY ZBIERANIA SĄDÓW /OCEN/. Do uzyskania sądów /oceny/ o przedmiotach badań stosuje się: ankietowanie, wywiad i ekspertyzy.

Ankietowanie /ankieta/ jest metodą badania zjawisk masowych na podstawie odpowiednio opracowanego kwestionariusza pytań ułożonych zgodnie z zasadami technik badawczych. Kwestionariusze mogą dotyczyć dwojakiego rodzaju danych: jakiegoś stanu rzeczy lub też opinii, sądów, poglądów i postaw. Do prowadzenia badań ankietowych niezbędna jest dobra znajomość statystyki.

Wywiad, jako metoda zbierania sądów /oceny/, stanowi ukierunkowaną rozmowę, której celem jest zebranie informacji od dobranych odpowiednio osób /respondentów/. W niektórych wywiadach stosuje się kwestionariusz wywiadu. Informacje zebrane od wielu osób opracowuje się ilościowo i jakościowo.

Ekspertyza /metoda ocena ekspertów/ stosowana jest do rozwiązywania złożonych problemów przez grupę specjalistów. Najczęściej występuje w tzw. wariancie delfickim, który polega na kilkakrotnym przedstawianiu sądów przez specjalistów w postaci odpowiedzi na pytania ankietowe. Wyrażane sądy są, dzięki odpowiedniemu opracowaniu kolejnych ankiet, stopniowo weryfikowane i w rezultacie sprowadzone do jednego zespołowego sądu, przewyższającego wartośćią poszczególne indywidualne sądy.

3.22. OBSERWACJA NAUKOWA. Obserwacja naukowa stanowi jedną z podstawowych metod nauk empirycznych. Jest formą działalności poznawczej /badawczej/ prowadzonej w celu uzyskania informacji naukowej /faktów naukowych/ o badanej obiektywnej rzeczywistości /przedmiocie badań/. Polega na systematycznym i celowym postrzeganiu przedmiotów /ich cech, właściwości, zachowań/, zjawisk i procesów świata zewnętrznego. Obserwację naukową prowadzi jej podmiot /pojedynczy lub zbiorowy/ bezpośrednio albo też za pomocą pewnych środków /przyrządów/ i w określonych warunkach, tj. w określonej sytuacji poznawczej. Obserwacja naukowa może być bezpośrednia lub pośrednia, bierna albo uczestnicząca. Najczęściej towarzyszy jej pomiar, tj. mniej lub bardziej ściśle ilościowe określenie cech, parametrów /w przyjętych jednostkach miary/ badanego przedmiotu, działania /zjawiska/.

W procesie wojskowego poznania naukowego obserwacja stanowi szeroko stosowany sposób postrzegania zewnętrznej strony zjawisk /procesów/ walki zbrojnej, przygotowania sił zbrojnych, gromadzenia danych faktycznych o jakościowej i ilościowej stronie broni, bojowego sprzętu technicznego, stanu osobowego wojsk itp.

Metoda obserwacji naukowej może być stosowana samodzielnie lub jako element składowy innych metod /np. eksperymentu, modelowania i ćwiczeń doświadczalnych, badań poligonowych itp./. Obserwacja naukowa, aby była efektywna, musi być bardzo starannie przygotowana i właściwie przeprowadzona /ustalenie przedmiotu, celu, sposobu i warunków obserwacji oraz sposobu rejestrowania i opracowania wyników/. W tym m.in. celu należy opracowywać plan obserwacji i prowadzić dziennik /zeszyt, kartę/ obserwacji, w którym rejestruje się zaobserwowane fakty.

3.23. EKSPERYMENT NAUKOWY. Jest to podstawowa, obok obserwacji i pomiaru naukowego, metoda stosowana w badaniach naukowych, empirycznych, polegająca na celowym wywoływaniu określonego zjawiska w warunkach sztucznie stworzonych oraz badaniu jego przebiegu, cech, zależności. Celem eksperymentu naukowego jest najczęściej sprawdzenie sformułowanej uprzednio hipotezy, która w wyniku eksperymentu zostaje potwierdzona lub obalona.

Etapy eksperymentu naukowego: wyodrębnienie zjawiska mającego stanowić przedmiot badania; ustalenie zmiennych warunków danego zjawiska i wyodrębnienia warunków mających stanowić przedmiot czynnej ingerencji eksperymentatora; wywołanie zmiany wyodrębnionych warunków zjawiska; stwierdzenie rozmiarów zmiany czynnie wywołanej.

Eksperyment jest zarówno metodą poznawczą, jak i formą działalności praktycznej. Może być prowadzony w postaci rzeczywistej /np. podczas doświadczeń poligonowych strzelanie prowadzi się z broni prawdziwej, zmieniając tylko niektóre jego warunki/ lub w formie modelowej /np. podczas różnego rodzaju ćwiczeń wojskowych/.

3.24. POMIAR NAUKOWY. Pomiar naukowy jest to czynność badawcza polegająca na określeniu /znalezieniu/ ilościowych pa-

remetrów badanego przedmiotu /działania, zjawiska itp./ na drodze doświadczalnej i za pomocą specjalnych środków. Niezależnie od zmierzonego parametru oraz zastosowanej metody i środków u podstaw pomiaru leży ogólna zasada: porównania faktycznej wielkości z inną tego samego rodzaju, przyjętą za jednostkę miary. We współczesnej nauce i technice /w tym nauce i technice wojskowej/ najprostsze środki pomiaru sąsiadują z bardzo skomplikowanymi zespołami specjalnych środków pomiarowych /aparatury pomiarowej/. Ważną cechą pomiarów naukowych jest ich jedność, tzn. taki stan, w którym wyniki pomiaru wyraża się w formalnie ustalonych jednostkach i błędy pomiaru są znane z założonym prawdopodobieństwem.

Pomiarami zajmuje się wyodrębniona gałąź wiedzy - metrologia, tj. nauka o pomiarach, metodach pomiarów i środkach zapewnienia ich jedności oraz o sposobach osiągnięcia wymaganej dokładności.

3.25. FAKTY NAUKOWE. W znaczeniu ogólnym są to przedmioty, zjawiska, procesy obiektywnej rzeczywistości, tzw. "fakty-zdarzenia" lub "fakty konkretne", które odzwierciedlają jakiś stan rzeczywistości poznany zmysłowo, bezpośrednio lub pośrednio.

Przez pojęcie: fakt, rozumie się również uzyskaną przy zastosowaniu metod właściwych danej nauce wiedzę o realnych - zdarzeniach, zjawiskach i procesach, posiadających określone właściwości. Tego rodzaju "fakt-wiedzę" nazywa się faktem naukowym.

Poznanie faktu-zdarzenia i uczynienie go faktem naukowym, tj. empiryczną podstawą rozwiązywanego problemu, oznacza: wykrycie określonego procesu rzeczywistości posiadającego specyficzne cechy; jego opisanie; wyjaśnienie związków z innymi faktami oraz uogólnienie. Można zatem uważać, że fakt naukowy - to wiedza o obiektywnych procesach rzeczywistości włączona do określonej teorii naukowej i stanowiąca jej element. Obiektywną rzeczywistością, z której nauki wojskowe czerpią materiał faktograficzny, są: ubiegłe wojny, współczesne wojny lokalne oraz wszystkie formy praktycznej działalności wojskowej w okresie pokoju.

3.26. OPIS FAKTÓW NAUKOWYCH. Jest to w wojskowych badaniach naukowych przedstawiienie - w języku właściwym naukom wojskowym i zgodnie z obowiązującymi w nich rygorami naukowości - informacji charakteryzujących dany fakt lub fakty naukowe.

Opis może dotyczyć zarówno faktu jednostkowego /faktu-zdarzenia, procesu, zjawiska/, jak też zbioru faktów. Opis zbioru faktów często ściśle się wiąże z ich klasyfikacją /systematyzacją/ według przyjętych określonych cech wyróżniających /kryteriów/. Opis faktów naukowych stanowi materiał wyjściowy /podstawę/ do przeprowadzenia analizy naukowej oraz sformułowania sądów i wniosków /teorii, hipotez/.

Jednym z zasadniczych wymagań wobec opisu faktów naukowych jest wymaganie obiektywizmu naukowego.

3.27. KLASYFIKACJA I SYSTEMATYZACJA FAKTÓW NAUKOWYCH. Jest to określony etap /okres/ empirycznego poziomu badań naukowych na którym dokonuje się wieloetapowego podziału logicznego faktów naukowych porządkując je według podobieństwa cech, powiązań, procesów.

W wojskowych badaniach naukowych dla wykonania tego zadania konieczne jest zastosowanie ogólnonaukowych /uniwersalnych/ sposobów logicznych, przystosowanych do przedmiotu i warunków badań wojskowych. Do nich należą opis naukowy /zwłaszcza operacyjno-taktyczny/, obejmujący zapis faktów terminami wojskowymi, oraz ocena ich typowości dla badanych zjawisk. Opisu, klasyfikacji i systematyzacji dokonuje się za pomocą operacji logicznych: porównania, analizy, syntezy i uogólnienia. Po dokonaniu klasyfikacji i systematyzacji materiał empiryczny przybiera postać, która umożliwi jego dalsze teoretyczne badanie.

3.28. UOGÓLNIENIE FAKTÓW NAUKOWYCH. Jest to jedna z podstawowych czynności badawczych /procesu badawczego/, w której wyniku powinny zostać sformułowane opierające się na bazie faktów /odpowiednio przetworzonych krytycznie/ sądy, wnioski, twierdzenia i hipotezy, zawierające w swej treści to, co w faktach jest istotne, co stanowi w nich przejaw prawidłowości badanego procesu /zdarzenia, zjawiska/. Uogólnienie faktów

naukowych oznacza przejście od empirycznego do teoretycznego poziomu /etapu/ badań. Poprzedzone być musi rejestracją i opisem faktów. Czynnościami wyjściowymi do uogólniania jest klasyfikacja i systematyzacja zbioru faktów, nieodłącznie związane z ich selekcją. Kończącą czynnością zaś jest sformułowanie sądów, wniosków, twierdzeń itp. Droga od czynności wyjściowych do końcowych wiedzie poprzez logiczne operacje myślowe z zastosowaniem metod indukcyjno-dedukcyjnych, analityczno-syntetycznych, matematycznych, modelowania myślowego /teoretycznego/ itp. Aby uogólnianie było wartościowe, zbiór podlegających mu faktów musi być dostatecznie reprezentatywny; nie mogą być one dobrane mechanicznie lub - co gorsze - tendencyjnie.

3.29. WNIOSEK NAUKOWY. W naukach w ogóle jest to wynik jednego z podstawowych rodzajów rozumowania - wnioskowania. Polega ono na tym, że z twierdzeń uzasadnionych /przesłanek/ wyprowadza się zgodnie z prawami logiki i regułami wnioskowania, nowe uzasadnione twierdzenia, zwane konkluzjami lub wnioskami.

W naukach wojskowych wnioskowanie ma często charakter tzw. wnioskowania zawodowego, tj. takiego, które mimo prawdziwości przesłanek nie daje gwarancji prawdziwości wniosku, lecz może doprowadzić jedynie do stwierdzenia jego prawdopodobieństwa /którego stopień zależy od liczby przesłanek i ich różnorodności/. Wyróżnia się dochodzenie do wniosków naukowych za pomocą kilku rodzajów wnioskowania zawodowego, m.in. redukcyjnego, indukcyjnego i poprzez analogię.

3.30. HIPOTEZA NAUKOWA. Jest to naukowe przypuszczenie /domniemanie/ zawierające w sobie nową wiedzę, której prawdopodobieństwo zakłada się na podstawie faktów naukowych i prawdziwości właściwych danej nauce.

Hipoteza powinna być sprawdzalną teoretycznie lub eksperymentalnie. Przypuszczenie /domniemanie/ zawarte w hipotezie powinno dawać możliwość stworzenia logicznie nieprzecznego systemu wiedzy, pozwalającego podczas procesu badawczego wykrywać nowe fakty naukowe, ich wzajemne związki oraz nowe prawdziwości.

3.31. TEORIA NAUKOWA /WOJSKOWA TEORIA NAUKOWA/. W każdej

nauce teoria oznacza zbiór pojęć, kategorii praw, zasad, twierdzeń i hipotez logicznie oraz rzeczowo ze sobą powiązanych, spełniający przyjęte w niej kryteria naukowości i poprawności metodologicznej; w naukach wojskowych taki zbiór dotyczy zjawiska walki zbrojnej. W naukach wojskowych, podobnie jak we wszystkich naukach empirycznych, teoria danej dziedziny zjawiska walki zbrojnej może być zwarta jednostka wiedzy naukowej o tej dziedzinie bądź wszelki system twierdzeń dotyczących danej dziedziny, bądź też tylko układ praw nauki, hipotez i definicji tak logicznie i rzeczowo powiązanych, że z najogólniejszych spośród nich wyprowadzić można wszystkie inne twierdzenia mniej ogólne, oraz tak sformułowanych, że umożliwiają empiryczną kontrolę. Zadaniem wojskowej teorii naukowej jest nie tylko wyjaśnianie faktów, lecz także ich przewidywanie. Teorie umożliwiają ponadto kodyfikację zastanej wiedzy, pomagają w procesie kumulatywnego rozwoju nauki oraz ułatwiają kontrolę błędów w obserwacji i interpretacji praw naukowych oraz hipotez.

Rozdział 4

DOKTRYNA WOJENNA

4.1. DOKTRYNA WOJENNA. Doktrynę wojenną nazwano zespół przyjętych w danym państwie /klasie, koalicji/ poglądów na charakter przyszłej /ewentualnej/ wojny, na przygotowanie do niej państwa /klasy, koalicji/, a zwłaszcza jego /jej/ sił zbrojnych, oraz na sposoby prowadzenia wojny. W wypadku gdy państwo jest członkiem koalicji, jego doktryna narodowa, obok przyjętych ustaleń wspólnych dla koalicji, zawiera ustalenia specyficzne dla danego państwa.

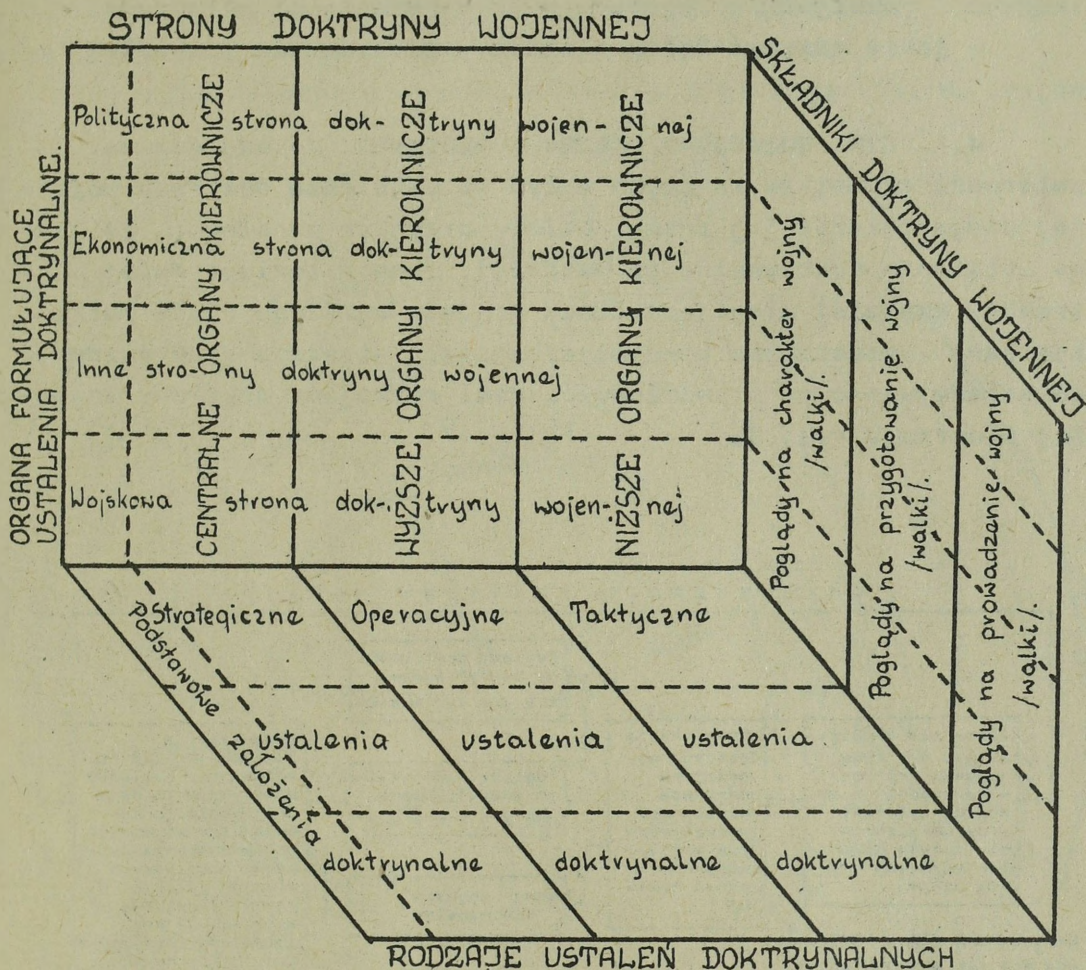
Na kształtowanie się, treść i charakter poglądów doktrynalnych wpływa wiele czynników, z których za podstawowe uważa się: politykę państwa, stan potencjału wojennego /zarówno własnego, jak i przeciwnika/, ewentualne ustalenia doktryny koalicyjnej, doświadczenia historyczne, tradycje narodowe, sytuację demograficzną, warunki geofizyczne oraz społecznie uwarunkowane poglądy przywódców i mas. Doktryna wojenna państw socjalistycznych ze względu na jej nieagresywny, obronny charakter nazywana jest po prostu doktryną obronną.

4.2. TREŚĆ DOKTRYNY WOJENNEJ. Treść doktryny wojennej - z punktu widzenia wchodzących w jej zakres problemów - obejmuje ustalenia dotyczące charakteru wojny /walki/, przygotowania do niej państwa /klasy, koalicji/ oraz prowadzenia wojny /walki/.

W treści doktryny wojennej - z punktu widzenia hierarchii i rodzaju poglądów doktrynalnych - można wyróżnić strategiczne ustalenia doktrynalne /a w ich ramach podstawową koncepcję/, operacyjne ustalenia doktrynalne oraz taktyczne ustalenia doktrynalne.

Rozpatrując natomiast treść doktryny wojennej z punktu widzenia dziedzin działalności, jakich jej ustalenia dotyczą, można wyróżnić: stronę polityczną, a w jej ramach walkę ideologiczną i dyplomatyczną; stronę ekonomiczną, a w jej ramach walkę ekonomiczną; stronę wojskową, a w jej ramach walkę zbrojną, oraz inne strony doktryny wojennej wraz z odpowiadającymi im rodzajami walki.

Treść doktryny wojennej ilustruje rys. 2.

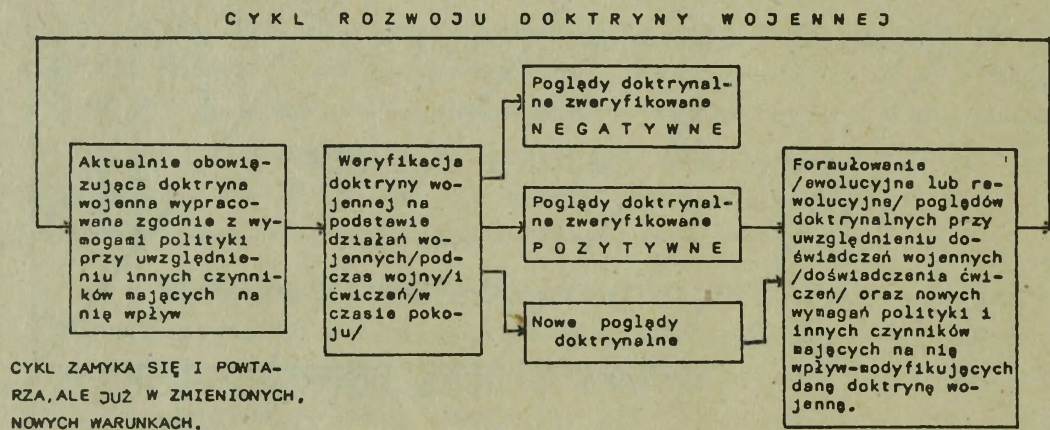
Rys. nr 2 TREŚĆ DOKTRYNY WOJENNEJ

4.3. PODSTAWOWA KONCEPCJA DOKTRYNY WOJENNEJ. Podstawowa koncepcja doktryny wojennej daje przede wszystkim odpowiedź na następujące pytania:

- z jakim przeciwnikiem wypadnie mieć do czynienia w ewentualnej wojnie;
- jaki będzie charakter wojny, w której ma uczestniczyć państwo i jego system wojenny; jakie cele i zadania staną przed nimi w tej wojnie;
- jak przygotować się do wojny; jakie elementy systemu

wojennego są potrzebne, by móc wykonać postawione zadania; jak stworzyć i rozwijać ten system; w jakim stanie go utrzymywać;
 - jakie przyjąć formy i sposoby prowadzenia przyszłej wojny.

4.4. CYKL ROZWOJOWY DOKTRYNY WOJENNEJ. Ze względu na zmienność czynników mających wpływ na ustalenia doktryny wojennej ulega zmianie jej treść. Należy przy tym odnotować, że jedne ustalenia doktrynalne są bardziej, inne natomiast mniej trwałe. Rzadziej ulegają zmianie poglądy wyższego rzędu /strategiczne - podstawowa koncepcja/ aniżeli niższego /taktyczne/, co należy uznać za prawidłowość. Cykl rozwojowy doktryny wojennej ilustruje rys. 3.

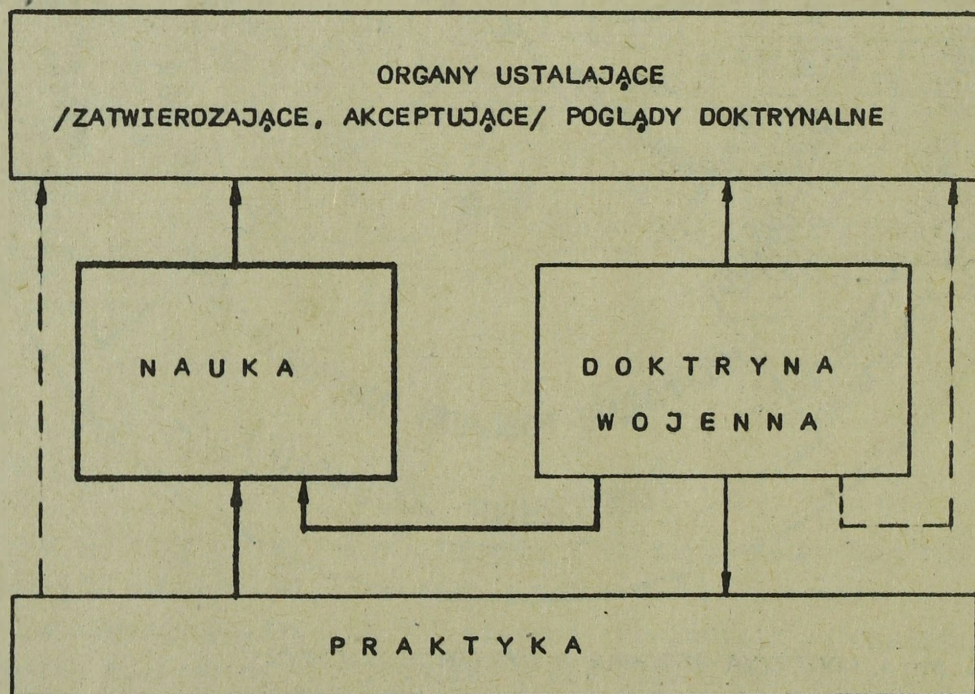
Rys. nr 3

4.5. ZWIĄZKI DOKTRYNY WOJENNEJ Z POLITYKĄ /DOKTRYNĄ POLITYCZNĄ/. Doktryna wojenna jest w pełni podporządkowana polityce /doktrynie politycznej/ i stanowi rozwinięcie /uszczegółowienie, konkretyzację/ jej idei w zakresie przygotowania i prowadzenia wojny. Z chwilą przyjęcia /oficjalnego zaakceptowania/ danej doktryny zaczyna ona wywierać z kolei wpływ na politykę /doktrynę polityczną/, co powoduje konieczność uwzględnienia przez tę ostatnią realnych możliwości wojennych państwa.

/praktyki/ niezbędne, wywierające w ten sposób określony wpływ na naukę.

Doktryna wojenna ma z zasady /w porównaniu z nauką/ znaczenie bardziej konkretne, utylitarne, oddziałuje bowiem bezpośrednio na praktykę wojenną. Nie znaczy to jednak, że tak właśnie musi być w każdym wypadku. Istnieją hipotezy /teorie/ naukowe, które bez zmiany formy i treści występują w danej doktrynie i w tej samej postaci są stosowane w praktyce. Hipoteza /teoria/ naukowa staje się ustaleniem doktrynalnym dopiero wtedy, gdy jest oficjalnie uznana przez kompetentny organ upoważniony do jej akceptacji; ustalenie doktrynalne natomiast wówczas przekształca się w element praktyki, gdy jest realizowane. Znaczy to, że w zależności od płaszczyzny, do której zostanie odniesione, to samo twierdzenie może być hipotezą /teorią/ naukową, ustaleniem doktrynalnym lub przejawiać się w konkretnym działaniu /praktyka/.

Związki między nauką, doktryną wojenną i praktyką ilustruje rys. 5.

Rys.nr 5. ZWIĄZKI MIĘDZY NAUKĄ, DOKTRYNĄ WOJENNĄ I PRAKTYKĄ

4.7. ZWIĄZKI KOALICYJNEJ DOKTRYNY WOJENNEJ Z NARODOWĄ.

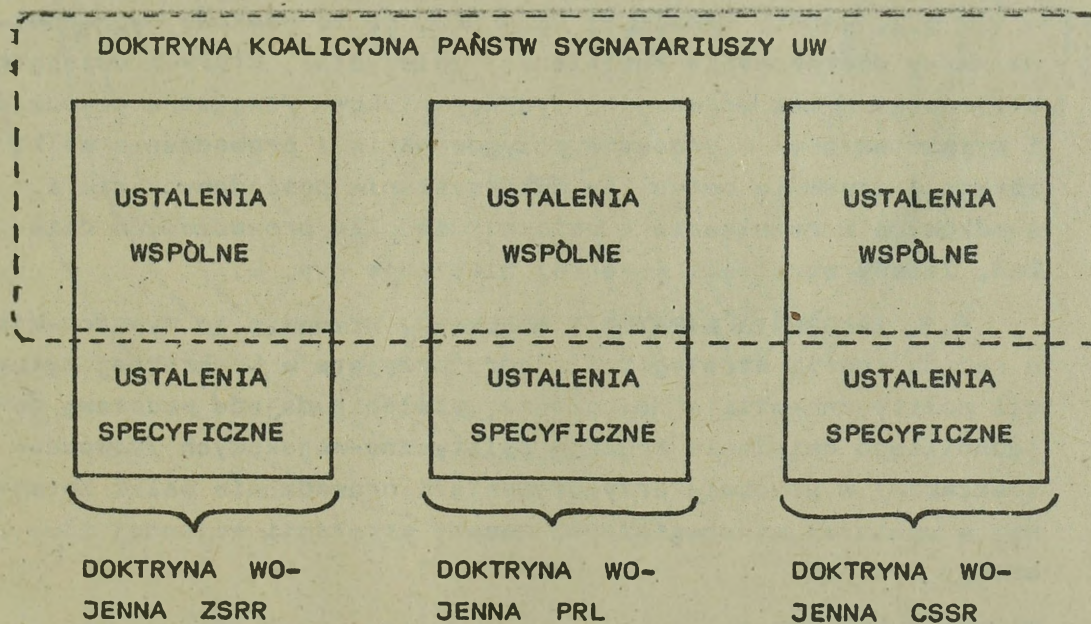
W Układzie Warszawskim oprócz narodowych doktryn wojennych poszczególnych państw socjalistycznych istnieje doktryna koalicyjna.

W koalicyjnej doktrynie wojennej ujmuje się ustalenia wspólne dla wszystkich państw układu. W narodowych doktrynach wojennych obok ustaleń wspólnych dla wszystkich państw socjalistycznych znajdują się ustalenia specyficzne dla każdego z nich.

Doktryna koalicyjna jest bardziej ogólna od doktryn narodowych. Te ostatnie bowiem oprócz ustaleń podstawowych /koalicyjnych/ zawierają szereg komponentów dodatkowych o większym stopniu szczegółowości, nie ujętych z reguły w doktrynie koalicyjnej.

Z doświadczeń wynika, że im bardziej zacieśnia się wzajemna współpraca między państwami koalicji, tym więcej jest ustaleń wspólnych - koalicyjnych.

Związki koalicyjnej doktryny wojennej z doktrynami narodowymi przedstawia rys. 6.

Rys.nr 6. ZWIĄZKI KOALICYJNEJ DOKTRYNY WOJENNEJ Z NARODOWĄ

S T R A T E G I A W O J E N N A

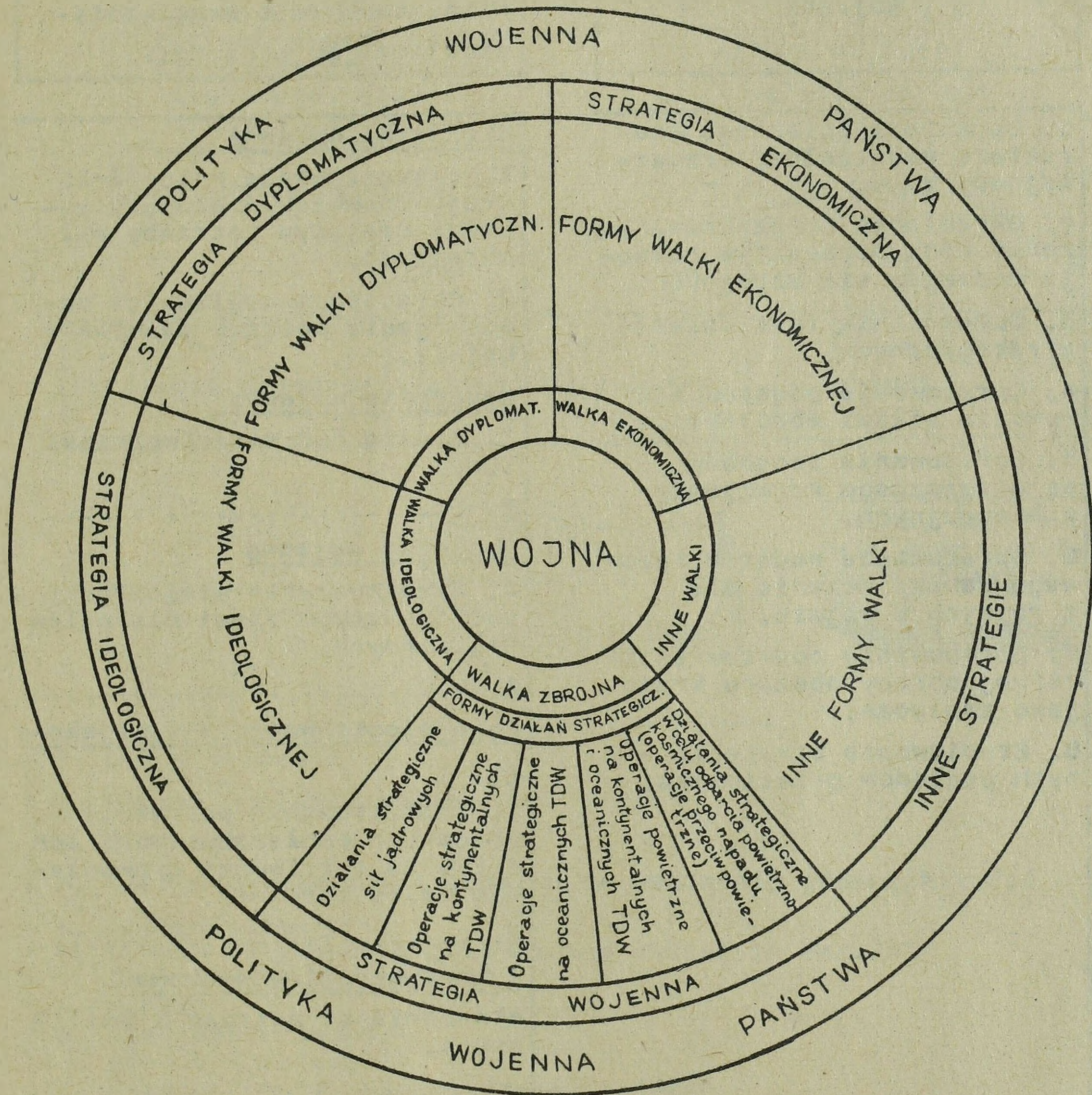
5.1. STRATEGIA WOJENNA. Strategia wojenna jest to - w wąskim znaczeniu tego terminu^{1/} - system naukowych twierdzeń i hipotez określających sposoby przygotowania i wykorzystania potencjału militarnego w walce zbrojnej: w skali wojny, na konkretnych teatrach wojny, teatrach działań wojennych i kierunkach strategicznych, do osiągnięcia celów polityczno-militarnych nakreślonych przez politykę państwa /klasy, koalicji państwa/.

Strategia wojenna jest również dziedziną praktycznej działalności najwyższego kierownictwa polityczno-wojskowego, naczelnego dowództwa i wyższych sztabów, a więc sztuką przygotowania potencjału militarnego do walki zbrojnej oraz prowadzenia tej walki w konkretnych warunkach historycznych. Rodzaje strategii występujące w zjawisku wojny przedstawiono na rys.7. zakres zadań strategii wojennej na rys. 8.

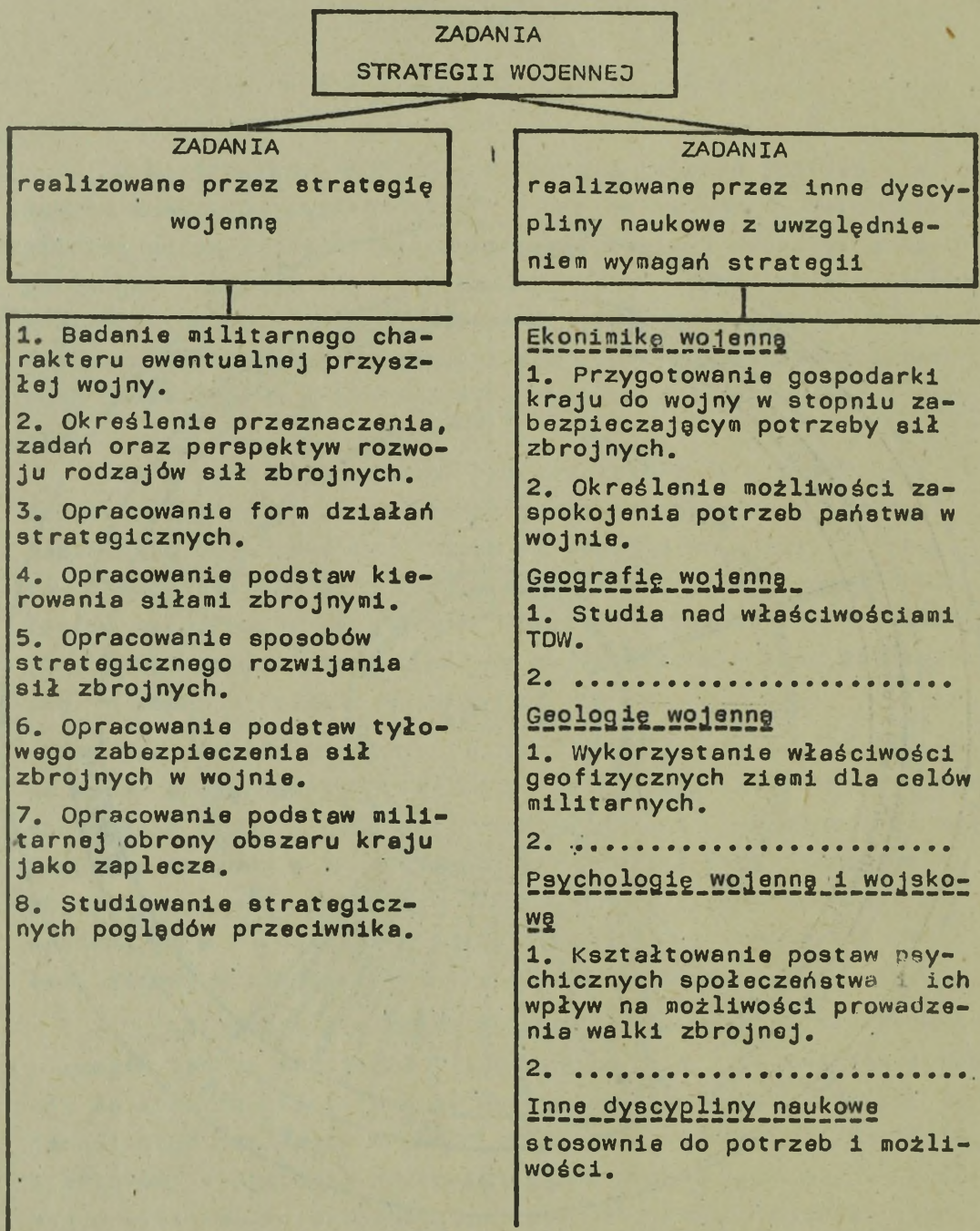
5.2. ZASADY STRATEGII WOJENNEJ. Są to naukowo wypracowane normy postępowania /ustalenia, zalecenia/, których umiejętne stosowanie przez organa polityczno-wojskowe /naczelne dowództwo i wyższe sztaby/ w procesie przygotowania i prowadzenia walki zbrojnej zapewnia optymalne wykorzystanie posiadanych sił i środków, a w rezultacie - osiągnięcie celu prowadzonych działań. Zasady strategii wojennej ilustruje rys. 9.

5.3. ZAŁOŻENIA STRATEGII WOJENNEJ. Stanowią je wypracowane w ramach teorii strategii i z góry przyjęte w konkretnej sytuacji polityczno-militarnej główne ustalenia dające podstawę do jednolitego działania organów polityczno-wojskowych /dowódców i sztabów/ w procesie przygotowania i prowadzenia walki zbrojnej w wymiarze strategicznym. Zasady strategii wojennej ilustruje rys. 10.

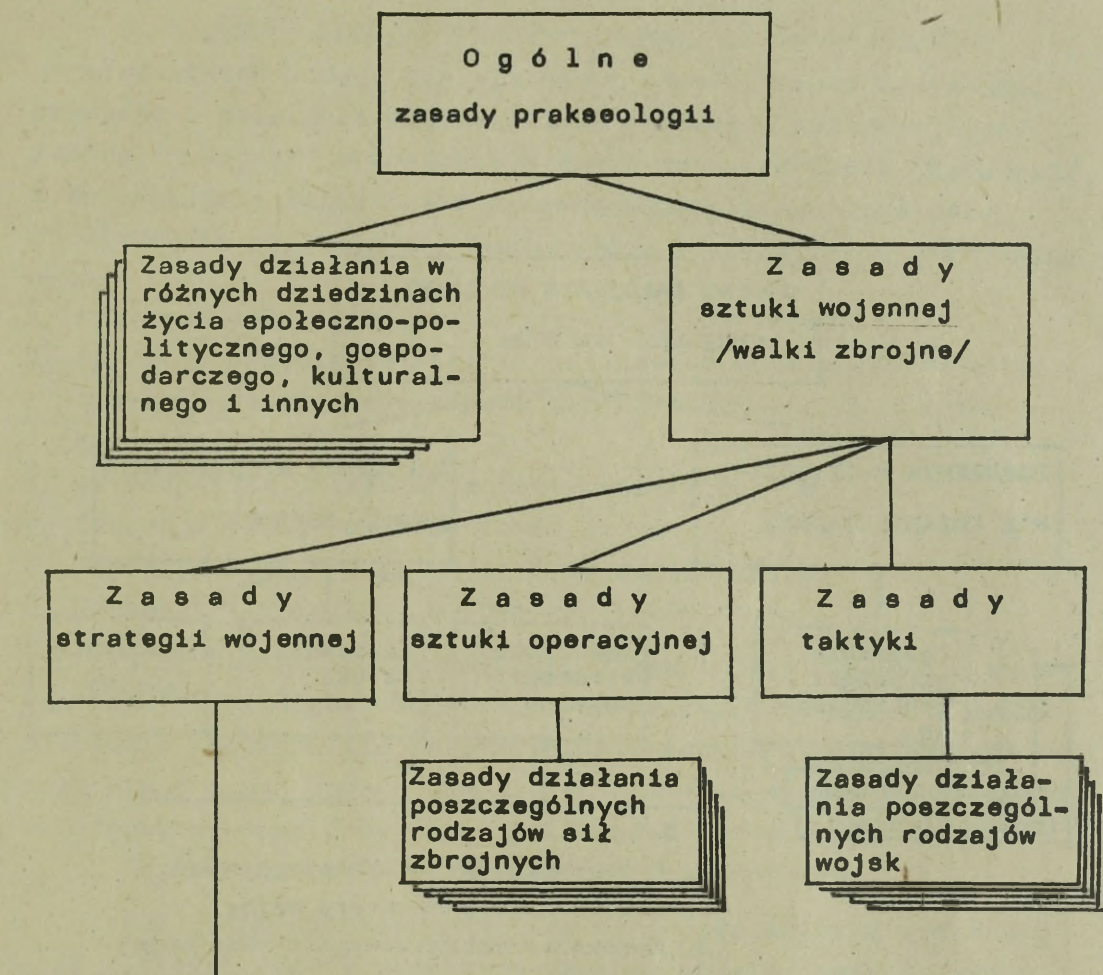
1/ W tym znaczeniu termin ten używany jest w niniejszej pracy. Szerokie znaczenie terminu tego dotyczy strategii przygotowania i prowadzenia wojny i jest utożsamiane z polityką wojenną państwa - patrz rys.7.

Rys.7 STRATEGIA WOJENNA I INNE STRATEGIE W ZJAWISKU WOJNY

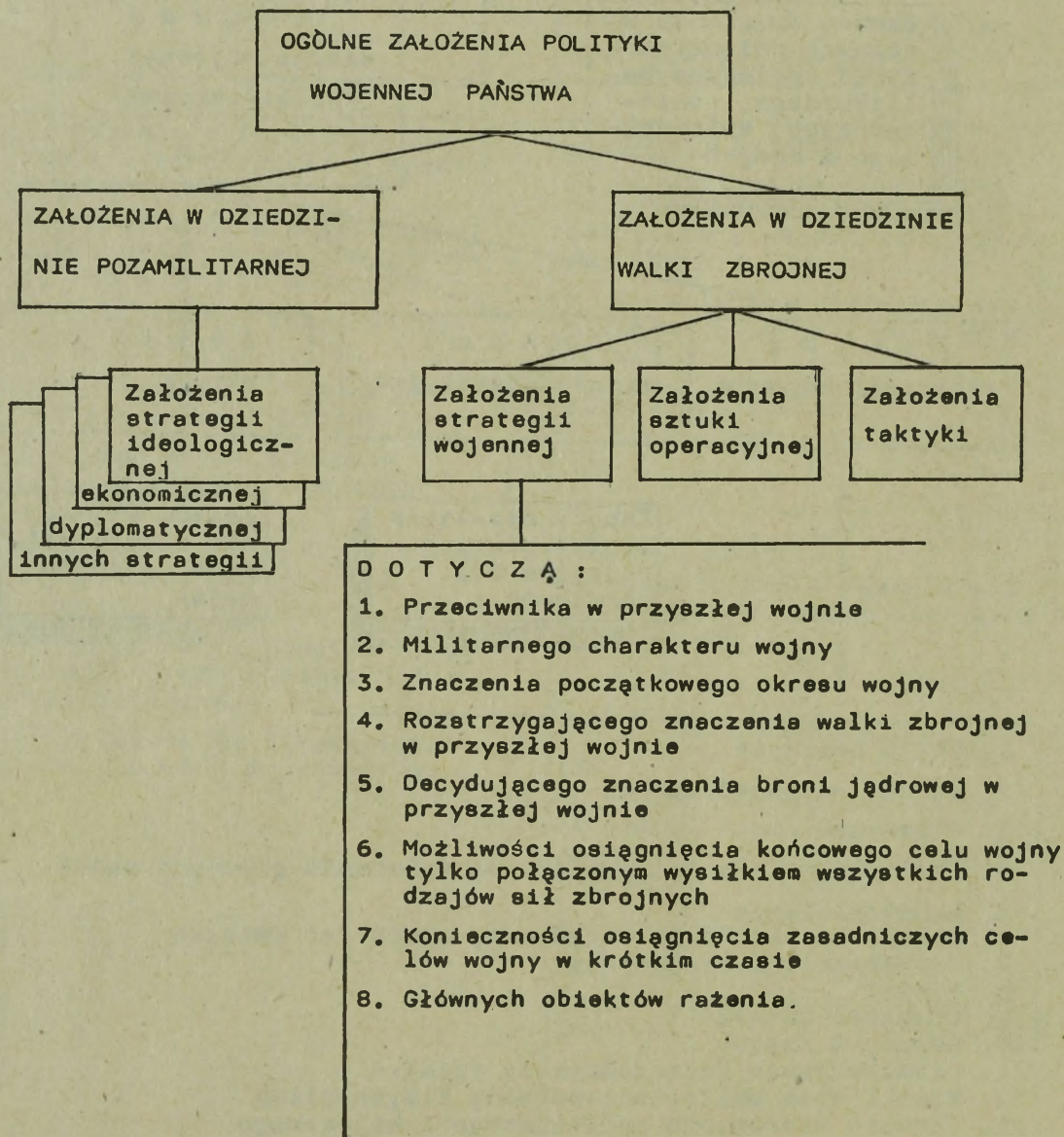

Rys. 8. Zadania strategii wojennej

1. Cel i celowość
2. Wysoka gotowość bojowa
3. Przewaga
4. Ześrodkowanie sił i wysiłku na wykonaniu głównych zadań
5. Współdziałanie
6. Wysoka aktywność i zdecydowany charakter działań
7. Zaskoczenie i maskowanie
8. Manewr
9. Ciągłość działań
10. Odwody i zapasy
11. Wszechstronne zabezpieczenie działań
12. Wysoki stan polityczno-moralny i dyscyplina
13. Jedność kierowania politycznego i wojskowego.

Rys. nr 9. OGÓLNE ZASADY STRATEGII WOJENNEJ

Rys. nr 10. ZAŁOŻENIA STRATEGII WOJENNEJ

5.4. FORMY DZIAŁAŃ STRATEGICZNYCH. Za formy działań strategicznych uznaje się planowe i skoordynowane uderzenia, operacje i działania poszczególnych rodzajów sił zbrojnych /rodzajów wojsk/, prowadzone w skali wojny /w skali globalnej/, i zapewniające osiągnięcie przewidzianego w zamiarze celu. Współcześnie wyróżnia się następujące formy działań strategicznych:

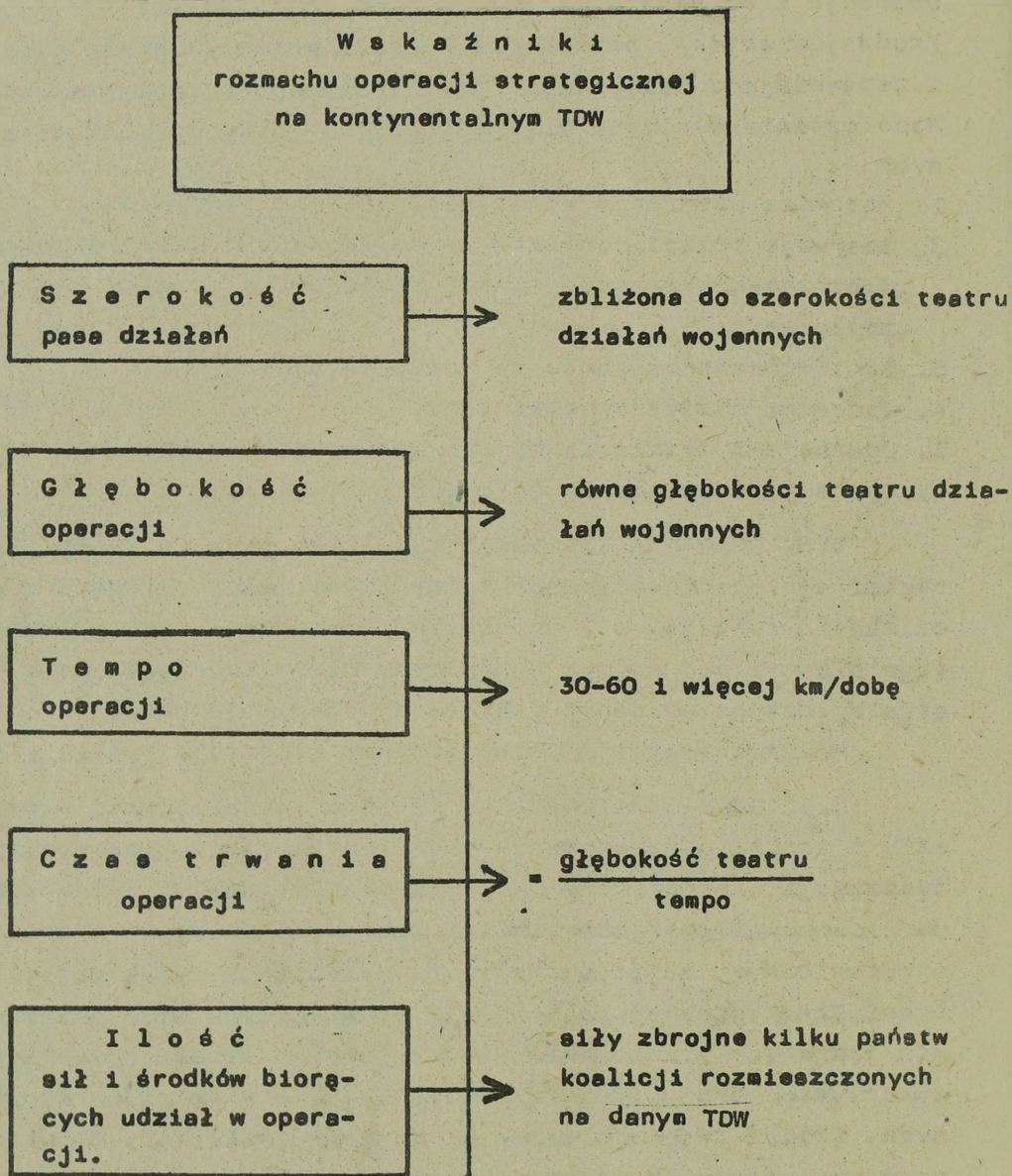
1. Pierwsze uderzenie strategicznych sił jądrowych.
2. Operacje przeciwpowietrzne realizowane w celu odparcia powietrzno-kosmicznego napadu przeciwnika na siły zbrojne i zaplecze.
3. Strategiczne operacje na kontynentalnych TDW.
4. Operacje powietrznodesantowe.
5. Operacje i działania bojowe sił powietrznych.
6. Operacje i działania bojowe sił morskich.

5.5. OPERACJA STRATEGICZNA. Przez pojęcie operacji strategicznej rozumie się uzgodnione co do celu, miejsca i czasu działania rodzajów sił zbrojnych, prowadzone według jednolitego planu i pod jednym dowództwem dla osiągnięcia celu /celów/ strategicznych na danym teatrze działań wojennych.

Rozmach operacji strategicznej ilustruje rys. 11.

5.6. BRONŃ STRATEGICZNA. Za broń strategiczną uważa się siły i środki oddziaływania na nieprzyjaciela, pozostające w dyspozycji kierownictwa polityczno-wojskowego i przeznaczone do niszczenia /obezwładniania/ wybranych obiektów o znaczeniu strategicznym, mających wpływ na przebieg i wynik wojny. Do broni strategicznej zalicza się strategiczne siły jądrowe, pasy min jądrowych o znaczeniu strategicznym, środki pozwalające wykorzystać środowisko naturalne człowieka do celów strategicznych, środki masowego rażenia, systemy zwalczania środków napadu powietrzno-kosmicznego i inne.

5.7. CEL STRATEGICZNY. Jest to zamierzony, końcowy rezultat działań wojskowych, którego osiągnięcie zmienia w sposób zasadniczy sytuację strategiczną, a niekiedy i polityczną. Cel strategiczny jest określony przez polityczno-wojskowe kierownictwo państwa lub koalicji państw. Może być on osiągnięty w wyniku realizacji pośrednich celów strategicznych, zwykle drogą przeprowadzenia strategicznej operacji na teatrze działań wojennych.

Rys.nr 11 | ROZMACH OPERACJI STRATEGICZNEJ

5.8. KIERUNEK STRATEGICZNY. Jest to wyznaczony umownie pas obszaru lądowego lub wodnego /wraz z przestrzenią powietrzną/, stanowiący integralną część danego teatru działań wojennych, na którym są rozmieszczone obiekty o znaczeniu strategicznym.

5.9. OBIEKT STRATEGICZNY. Za obiekt strategiczny uważa się ważny ze względów politycznych, ekonomicznych i militarnych rejon, miasto lub ośrodek przemysłowy, którego opanowanie lub utrzymanie ma zasadniczy wpływ na osiągnięcie celu działań prowadzonych w skali strategicznej. Obiektem strategicznym może być duże zgrupowanie wojsk, ważny rejon lub okręg przemysłowy, stolica państwa, zespół baz morskich, lotniczych itp.

5.10. PRZEGRUPOWANIE STRATEGICZNE. Przegrupowaniem strategicznym nazywa się zorganizowane przemieszczenie związków operacyjnych i taktycznych różnych rodzajów sił zbrojnych i wojsk, w ramach jednego lub kilku teatrów działań wojennych, w celu utworzenia nowych lub wzmocnienia istniejących zgrupowań strategicznych i ukształtowania dogodnego stosunku sił w toku walki. Najczęściej przegrupowania strategicznego dokonuje się w ramach manewru strategicznego z wykorzystaniem dostępnych środków transportu: kołowego, kolejowego, powietrznego, wodnego śródlądowego i morskiego.

5.11. REJON STRATEGICZNY. Jest to część teatru działań wojennych, stanowiąca określoną jedność fizyczno-geograficzną, polityczną i gospodarczą ważną dla całokształtu działań wojennych na danym obszarze.

5.12. REZERWY STRATEGICZNE. Przez rezerwy strategiczne rozumie się zasoby ludzkie, materiałowe i energetyczne, gromadzone na wypadek wojny w ilościach mających istotne znaczenie dla jej przebiegu, a niekiedy wyniku. Rodzaje i rozmiary rezerw strategicznych zależą od charakteru wojny i przewidywanego czasu jej trwania. Rezerwy strategiczne mogą być przygotowywane w skali narodowej i koalicyjnej. Mają one zaspokoić przede wszystkim potrzeby sił zbrojnych w czasie prowadzenia pierwszej operacji strategicznej i rytmiczną pracę zaplecza na potrzeby frontu. Wielkości rezerw strategicznych nie są stałe i jednolite we wszystkich asortymentach.

5.13. ROZPOZNANIE STRATEGICZNE: Jest to rozpoznanie prowadzone w celu zdobycia informacji o potencjale obronnym i możliwościach sił zbrojnych przeciwnika oraz o warunkach teatru działań wojennych. Organizują je sztaby generalne lub dowództwa teatrów działań wojennych, a prowadzą nieprzerwanie - zarówno w czasie pokoju, jak i wojny - wywiad wojskowy, specjalne jednostki lotnictwa rozpoznawczego dalekiego zasięgu, specjalne jednostki okrętów nawodnych i podwodnych, jednostki radioelektrycznego rozpoznania, ostatnio także niektóre rodzaje pojazdów kosmicznych.

5.14. RUCHLIWOŚĆ STRATEGICZNA. Ruchliwością strategiczną nazywa się zdolność zgrupowań strategicznych do zorganizowanej zmiany położenia, umożliwiającą ich przemieszczenie na określony teatr działań wojennych lub w ramach teatru na inny kierunek strategiczny dla wykonania zadań strategicznych. Ruchliwość strategiczną osiąga się przez maksymalne wykorzystanie środków transportu organicznego i przydzielonego oraz zapewnienie przemieszczanym wojskom skutecznej osłony od uderzeń z powietrza, przestrzeni kosmicznej i z morza.

5.15. STRATEGICZNE ROZWINIĘCIE SIŁ ZBROJNYCH. Jest to jedno z podstawowych przedsięwzięć umożliwiających zorganizowane rozpoczęcie działań wojennych. W jego zakres wchodzi: przejście sił zbrojnych ze stanu pokojowego na wojenny, rozwinięcie wojsk na teatrze działań wojennych /TDW/ oraz strategiczne przewozy sił /wojsk/ i środków materiałowych.

Przejście sił zbrojnych ze stanu pokojowego na wojenny osiąga się przez doprowadzenie wojsk do stanu pełnej gotowości bojowej.

Rozwinięcie sił zbrojnych na TDW uzyskuje się dzięki utworzeniu zgrupowań /sił/ na poszczególnych kierunkach działań wojennych. W tym celu niezbędne jest: zajęcie rejonów wyjściowych przez wojska pierwszego rzutu strategicznego; ugrupowanie się ich stosownie do przewidywanych zadań; wprowadzenie drugiego rzutu strategicznego w rejon przewidywanych działań; przebazowanie lotnictwa na lotniska polowe i utworzenie niezbędnych jego zgrupowań na TDW; zajęcie przez marynarkę wojenną wyznaczonych rejonów i utworzenie zgrupowań odpowiednio

do przewidywanych zadań; rozwinięcie tyłów i systemu kierowania siłami zbrojnymi.

Strategiczne przewozy sił /wojsk/ i środków materiałowych realizuje się zarówno na początku, jak i w toku wojny, w celu wzmocnienia zgrupowań wojsk na określonych kierunkach. Mogą one odbywać się z głębi kraju, jak też przez dokonywanie manewru siłami i środkami między związkami operacyjnymi /frontem, grupami frontów/ na teatrze działań wojennych.

5.16. SYTUACJA STRATEGICZNA PAŃSTWA. Pojęciem tym określa się całość warunków polityczno-militarnych, w jakich znajduje się państwo /państwa, koalicja/, wywierających wpływ na przygotowanie i prowadzenie działań na danym teatrze działań wojennych /TDW/ lub kierunku strategicznym. Analizując sytuację strategiczną dokonuje się porównania potencjałów militarnych stron w zakresie: położenia i stanu sił zbrojnych w okresie poprzedzającym wybuch wojny i w toku jej trwania /zwłaszcza możliwości użycia przez nie broni jądrowej/; możliwości i sposobów oraz charakteru operacyjnego przygotowania TDW /kierunków strategicznych/ do wojny, a także warunków jego wykorzystania do prowadzenia operacji; sytuacji demograficznej, polityczno-gospodarczej i społecznej na obszarach objętych działaniami wojennymi.

5.17. TEATR WOJNY /TW/. Teatr wojny obejmuje określone obszary lądowe, wodne i powietrzne /kosmos/, na których mogą być lub są w czasie wojny prowadzone działania wojenne między dwoma lub kilkoma państwami/koalicjami państw/.

5.18. TEATR DZIAŁAŃ WOJENNYCH /TDW/. Jest to część teatru wojny /TW/ obejmująca terytoria państw lub koalicji wraz z przyległymi akwenami mórz, na których mogą być lub są prowadzone w czasie wojny działania bojowe sił lądowych, powietrznych i morskich, według jednego ogólnego zamiaru w skali strategicznej, dla osiągnięcia politycznych celów kampanii czy wojny.

Rozdział 6

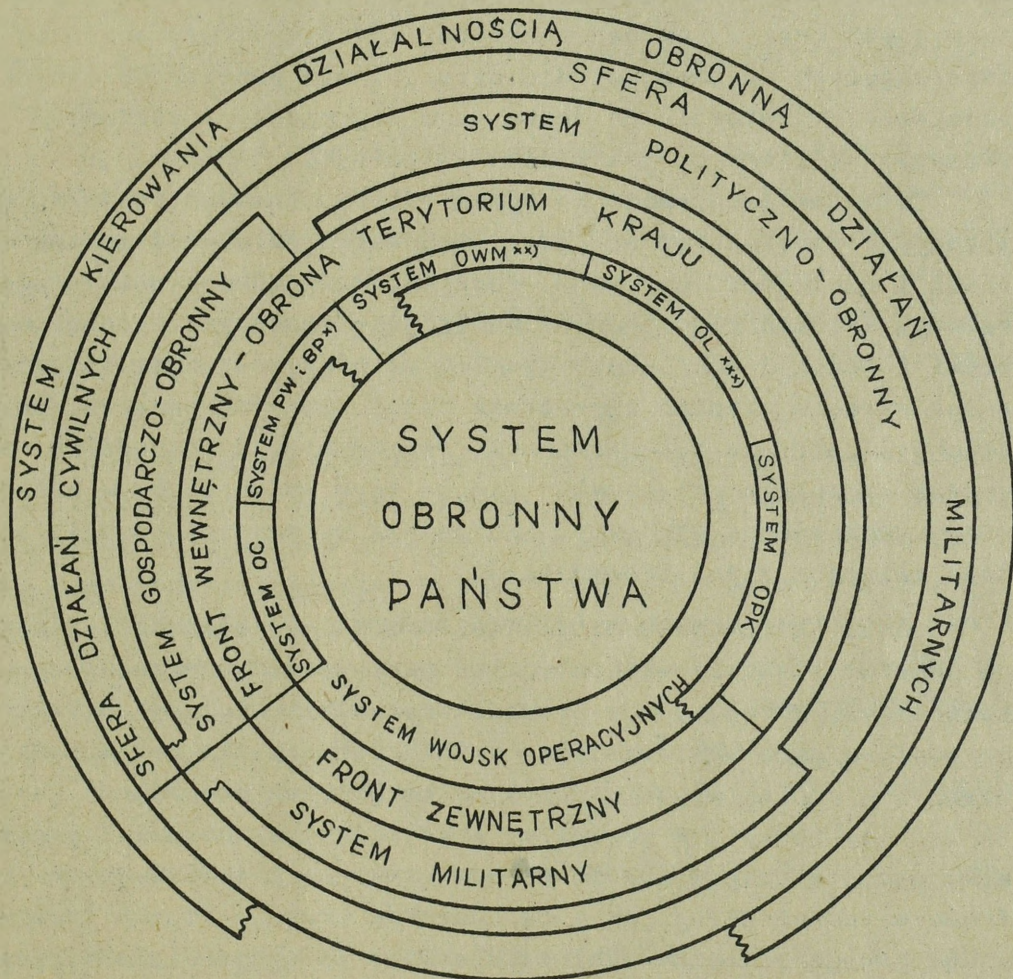
OBRONNOŚĆ SOCJALISTYCZNEGO PAŃSTWA

6.1. SYSTEM OBRONNY PAŃSTWA. System obronny państwa - należąc do tzw. wielkich systemów - stanowi skoordynowany wewnętrznie zbiór wzajemnie powiązanych elementów, jednolicie działających w celu zachowania bezpieczeństwa narodowego i nie naruszalności terytorialnej. Cel ten osiąga się poprzez zapobieganie agresji lub przeciwstawianie się jej drogą prowadzenia skutecznych działań wojennych oraz maksymalne uodpornienie kraju na oddziaływanie przeciwnika. Oznacza to, że w ramach systemu obronnego prowadzi się ściśle ze sobą zintegrowane przygotowania obronne w układzie militarnym /siły zbrojne/ i pozamilitarnym /pozostała część obronnie zorganizowanego społeczeństwa/. Aktualnie - z uwagi na charakter istniejącego zagrożenia - w systemach obronnych państw socjalistycznych wspólnoty funkcjonują dwa wzajemnie uzupełniające się elementy - siły operacyjne, przewidziane głównie do działań w ramach Zjednoczonych Sił Zbrojnych Układu Warszawskiego /czyli na tzw. froncie zewnętrznym/, oraz siły przewidziane do obrony terytorium kraju /czyli do działań na tzw. froncie wewnętrznym/.

System obronny państwa ilustruje rys. 12.

6.2. ELEMENTY SYSTEMU OBRONNEGO. Ogół elementów systemu obronnego państwa wraz z relacjami istniejącymi między nimi oraz ich właściwościami, ujęty w ramy określonej struktury organizacyjnej, tworzy hierarchicznie uporządkowaną całość. Z punktu widzenia wykonywanych w ramach tego systemu zadań można w nim wyróżnić podsystemy; polityczno-obronny, gospodarczo-obronny, militarny, porządku wewnętrznego i bezpieczeństwa publicznego oraz obrony cywilnej. Elementom tym odpowiadają określone dziedziny działalności obronnej, która jest integrowana i skoordynowana w ramach systemu kierowania działalnością obronną państwa.

6.3. DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNO-OBRONNA. Działalność polityczno-obronna - to ogół przedsięwzięć /od najprostszych do najbardziej złożonych/ obejmujących kształtowanie stosunków wewnętrznych i zagranicznych, w tym konsolidacja poczynań własnych

- x) System porządku wewnętrznego i bezpieczeństwa publicznego
- **x) System obrony wybrzeża morskiego
- xxx) System obrony lądowej

Rys. 12 SYSTEM OBRONNY PAŃSTWA (SCHEMAT OGÓLNY)

z poczynaniami państw sojusznicznych, które bezpośrednio lub pośrednio służą umacnianiu obronności państwa oraz pomnażanie potencjału moralno-politycznego społeczeństwa, głównie poprzez kształtowanie postaw patriotycznych i internacjonalistycznych.

6.4. DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZO-OBRONNA. Działalność gospodarczo-obronna - to ogół przedsięwzięć organizacyjnych, produkcyjnych oraz z zakresu rozbudowy infrastruktury obronnej zmierzających do zaspokojenia materialnych potrzeb obronnych państwa - odpowiednio do stanu jego zagrożenia - zarówno w układzie militarnym, jak i pozamilitarnym.

Stopień zaangażowania ogółu sił wytwórczych kraju w realizację przedsięwzięć na rzecz obronności zależy od intensywności i wielkości potrzeb obronnych. W warunkach pokojowego rozwoju stopień tego zaangażowania jest zazwyczaj stosunkowo niski i wówczas mówi się o gospodarce pokojowej. Jeżeli natomiast wzrasta stopień zagrożenia bezpieczeństwa państwa, potrzeby w zakresie obronności się zwiększają, a gospodarka narodowa stopniowo przestawia się na tory wojenne, by w czasie wojny zaangażować większość swoich sił wytwórczych w działalność związaną z jej prowadzeniem.

6.5. DZIAŁALNOŚĆ MILITARNA PAŃSTWA. Działalność militarną państwa stanowi całość przedsięwzięć z zakresu przygotowania sił zbrojnych do prowadzenia walki zbrojnej /szkolenie, przedsięwzięcia mobilizacyjne i inne/ oraz walki tej prowadzenia. Z chwilą wybuchu wojny walka zbrojna prowadzona jest na lądzie, morzu i w powietrzu /być może i w kosmosie/ przez siły zbrojne działające zarówno w ramach sił koalicyjnych /na froncie zewnętrznym/ jak i na obszarze kraju w ramach frontu wewnętrznego/. Między tymi działaniami istnieje dialektyczna współzależność. Działania wojsk na froncie zewnętrznym w decydującym stopniu zależą bowiem od rezultatów działania frontu wewnętrznego i odwrotnie, bez sukcesów wojsk na froncie zewnętrznym nie może być mowy o należyтым funkcjonowaniu frontu wewnętrznego.

6.6. UTRZYMANIE PORZĄDKU WEWNĘTRZNEGO I BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO. Utrzymanie porządku wewnętrznego i bezpieczeństwa publicznego - to ogół przedsięwzięć mających na celu zapewnienie

nie trwałości ustroju socjalistycznego, ochronę mienia społecznego i prywatnego przed elementami przestępczymi oraz obronę państwa przed dywersją. W zakres tych przedsięwzięć między innymi wchodzi: wywiadowcza i kontrwywiadowcza ochrona kraju; obrona przeciwdywersyjna; utrzymanie porządku w czasie mobilizacji oraz operacyjnego rozwijania i przegrupowywania wojsk /własnych i sojuszniczych/ przez terytorium kraju, a także zapewnienie porządku w toku realizacji prac z zakresu obrony cywilnej.

6.7. OBRONA CYWILNA. Obrona cywilna - to z jednej strony ogół wyspecjalizowanych sił i środków - z drugiej - przedsięwzięć zapobiegawczo-ochronnych i ratowniczych realizowanych w celu ochrony ludności, zakładów pracy i urządzeń użyteczności publicznej oraz innych dóbr materialnych i kulturalnych narodu w czasie wojny, a także podczas pokoju w razie wystąpienia klęsk żywiołowych.

6.8. KIEROWANIE DZIAŁALNOŚCIĄ OBRONĄ PAŃSTWA. Kierowanie działalnością obronną stanowi szczególne działanie zorganizowane, zmierzające do spowodowania działania określonych zespołów ludzkich zgodnie z celami doktryny obronnej, a więc nadające jednolity kierunek rozwoju wszystkim elementom systemu obronnego państwa, integrujące je tak, by mogły, każdy na swój sposób, przyczynić się do osiągnięcia podstawowego celu ogólnego, wynikającego z funkcji obronnej państwa.

Kierowanie działalnością obronną ma charakter systemowy, zapewniający zgodne i harmonijne, a zarazem sprawne funkcjonowanie całości systemu obronnego zarówno w czasie pokoju, jak i wojny.

6.9. ORGANA KIEROWANIA DZIAŁALNOŚCIĄ OBRONĄ. W strukturze kierowania działalnością obronną wyróżnić można hierarchicznie uporządkowane elementy /organy polityczne, organy władzy i administracji państwowej, organy gospodarki narodowej, związki spółdzielcze i organizacje społeczne/ występujące na określonym szczeblu działalności obronnej.

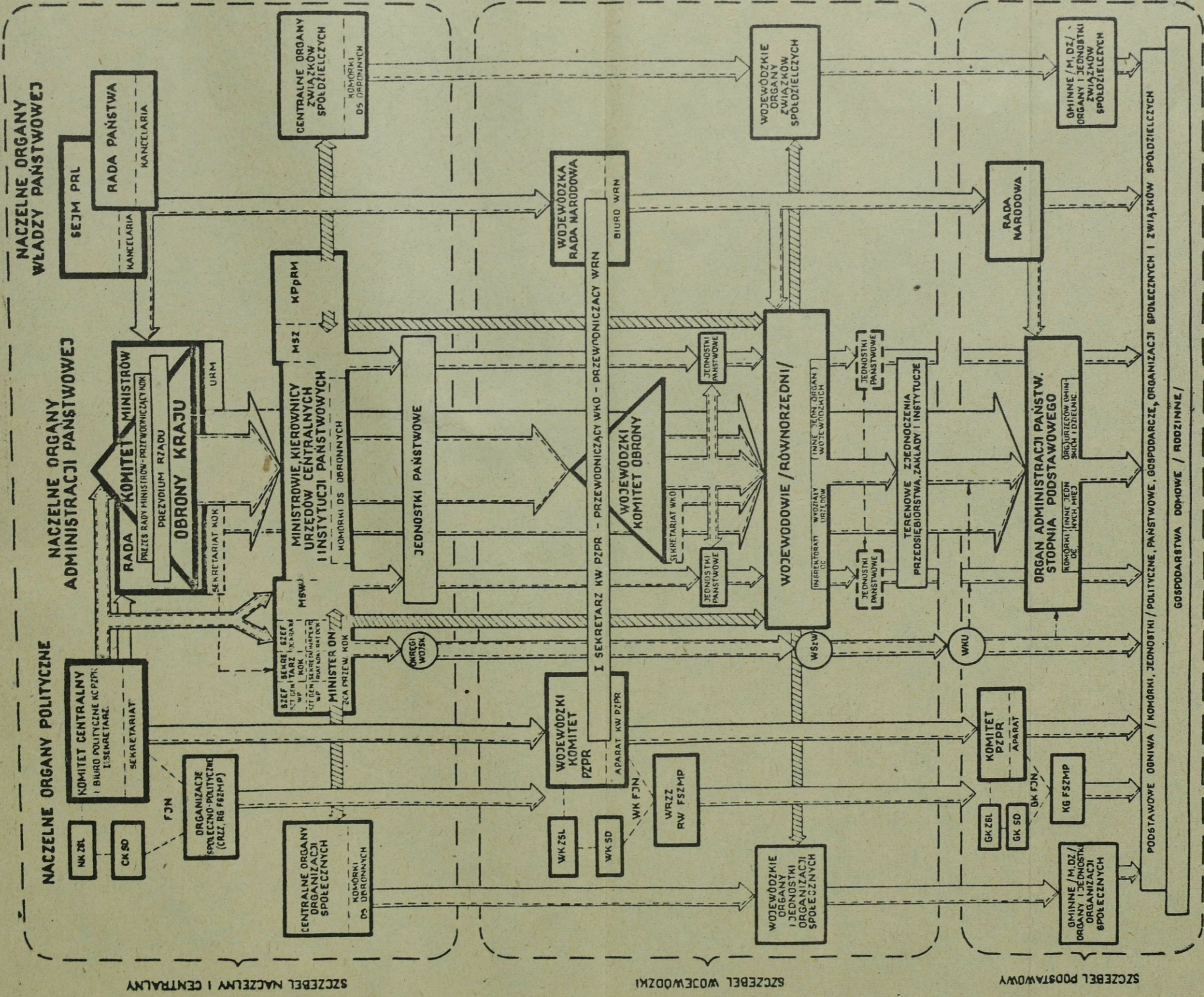
W strukturze władzy i administracji państwowej - stanowiącej trzon struktury kierowania działalnością obronną w państwie wyróżnić można:

- naczelne organy władzy państwowej /Sejm, Rada Państwa/;
- naczelne i centralne organy administracji państwowej oraz organizacji społecznych i spółdzielczych /m.in. Rada Ministrów, ministrowie, Komitet do Spraw Radia i Telewizji, Główny Komitet Turystyki, stowarzyszenia wyższej użyteczności, związki zawodowe, Naczelna Rada Spółdzielczości, centralne związki spółdzielcze itd./;

- terenowe organy władzy i terenowe organy administracji państwowej /szczebla wojewódzkiego i podstawowego/.

Organem bezpośrednio kierującym całokształtem obronności kraju oraz koordynującym działalność naczelnych i terenowych organów administracji państwowej w zakresie obronności jest Komitet Obrony Kraju /KOK/.

Na szczeblu wojewódzkim bezpośrednio kierowanie sprawami obronności należy do wojewódzkich komitetów obrony /WKO/. Ideowy schemat kierowania działalnością obronną państwa ilustruje rys. nr 13.

SZCZEBEL NACZELNY I CENTRALNY

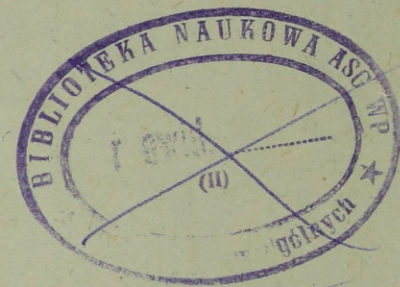
SZCZEBEL WJEWÓDZKI

SZCZEBEL PODSTAWOWY

OBJAŚNIENIA:

- PAŃSTWOWE ORGANY DE OBRONNOŚCI / KOK, WKO/
- POWIĄZANIA I ZALEŻNOŚCI W DZIAŁALNOŚCI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ
- POWIĄZANIA I ZALEŻNOŚCI W DZIAŁALNOŚCI OBRONNEJ
- POWIĄZANIA I ZALEŻNOŚCI W DZIAŁALNOŚCI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ I DZIAŁALNOŚCI OBRONNEJ
- POSTULATY ORAZ OGÓLNE ZASADY I KONTROLE REALIZACJI ZADAŃ OBRONNYCH

Rys. nr 13. IDEOWY SCHEMAT KIEROWANIA DZIAŁALNOŚCIĄ OBRONNĄ PAŃSTWA

~~1032~~

